

Dobromir Dziewulak

Podstawy prawne i organizacja systemu szkolnictwa we Francji z uwzględnieniem wpływu ministra edukacji na działalność szkół publicznych i prywatnych

Legal basis and organization of the education system in France, taking into account the influence of the Minister of Education on the activities of public and private schools

The article presents the legal basis and characteristics of the education system of France. The legal status of private educational institutions and how they are financed were discussed. The teacher education system as well as the problems and directions of France's current education policy were analyzed.

Keywords: France, education, school

W artykule przedstawiono podstawy prawne oraz charakterystykę systemu oświatowego Francji. Omówiono status prawny prywatnych instytucji oświatowych i sposób ich finansowania. Analizie poddano system kształcenia nauczycieli oraz problemy i kierunki bieżącej polityki oświatowej Francji.

Słowa kluczowe: Francja, edukacja, oświata, szkoła

Doktor nauk humanistycznych, adiunkt ■
Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Dydaktyki i Pedeutologii,
WARSZAWA, POLSKA ■
dobromir.dzewulak@uw.edu.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-7974-8024>

Wstęp

Cechą charakterystyczną współczesnego systemu edukacyjnego Francji jest silnie scentralizowany, wielopoziomowy, hierarchiczny model zarządzania ustrojem szkolnym, w którym ważną rolę pełnią władze okręgów oświatowych, regionalne komisje oświatowe, dyrektorzy szkół, rady szkolne i klasowe. Ministerstwo Edukacji wraz z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego odpowiadają za kompleksową organizację oświaty, tak publicznej, jak i prywatnej.

Status prawny prywatnych instytucji edukacyjnych uzależniony jest od typu kontraktu, jaki zawierają z publicznymi władzami. W konsekwencji część prywatnych instytucji edukacyjnych uzyskuje dotacje z budżetu państwa, a część jest finansowana wyłącznie z opłat wnoszonych przez rodziców uczniów, przekazywanych darowizn lub pochodzi z funduszy zagranicznych. Szkoły prywatne uzyskujące finansowanie z budżetu państwa są zobowiązane do realizowania pro-

gramu nauczania określonego przepisami ministerstwa oraz do przyjmowania uczniów bez względu na ich pochodzenie, poglądy i wyznanie. Placówki prywatne, które nie otrzymują państwowych dotacji, nie muszą realizować oficjalnego ministerialnego programu nauczania, lecz nie mają prawa do wydawania państwowych świadectw szkolnych.

W przygotowaniu niniejszego materiału wykorzystano obcojęzyczne akty prawne, obcojęzyczną i polską literaturę przedmiotu¹, informacje dostępne na stronach internetowych francuskiego Ministerstwa Edukacji oraz innych francuskich instytucji i organizacji oświatowych zajmujących się problematyką szkolnictwa publicznego i prywatnego.

Podstawy prawne

We francuskim porządku prawnym, zgodnie z Konstytucją Republiki Francuskiej (*Constitution de la République Française*)², za kształtowanie i realizację polityki oświatowej odpowiada rząd. Parlament uchwała ustawy, kontroluje działalność rządu i ocenia jego politykę³. Według art. 34 konstytucji podstawowe zasady (*les principes fondamentaux*)⁴ szkolnictwa określone są przez ustawy.

Podmiotem bezpośrednio odpowiedzialnym za edukację przedszkolną, szkolnictwo podstawowe, średnie, policealne oraz oświatę ustawiczną jest Ministerstwo Edukacji Narodowej, Młodzieży i Sportów (*Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse et des Sports*; dalej: Ministerstwo Edukacji)⁵, a za szkol-

¹ F. Mayeur, *Histoire générale de l'enseignement et de l'éducation en France, 1789–1930*, tome 3, Paris 2004; J. Viguerie, *La Dégradation de l'école en France*, Paris 2020; D. Dziewulak, *Polityka oświatowa. Przegląd ekspertyz z wybranych obszarów oświatowych (lata 2008–2018)*, Warszawa 2020, [Ustroje szkolne państw członkowskich Unii Europejskiej, Warszawa 2020,](https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/publikacjaBAS.xsp?)

² *Constitution de la République française*, <https://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>.

³ *Ibidem*, art. 24.

⁴ *Ibidem*, art. 34.

⁵ <https://www.education.gouv.fr/>. W latach 2000–2021 Ministerstwo Edukacji Narodowej pięciokrotnie zmieniało swój zakres kompetencji oraz nazwę:

1) Ministerstwo Edukacji Narodowej (*Ministère de l'Éducation nationale*) – 2000–2014; 2) Ministerstwo Edukacji Narodowej, Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych (*Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche*) – 2014–2017; 3) Ministerstwo Edukacji Narodowej (*Ministère de l'Éducation nationale*) – 2017–2018; 4) Ministerstwo Edukacji Narodowej i Młodzieży (*Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse*) – 2018–2020; 5) Ministerstwo Edukacji Narodowej, Młodzieży i Sportów (*Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse et des Sports*) – od lipca 2020.

nictwo wyższe – Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Badań i Innowacyjności (*Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation*; dalej: Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego)⁶.

Głównym zadaniem Ministerstwa Edukacji jest przygotowanie i wdrożenie polityki edukacyjnej rządu w obszarze szkolnictwa ogólnokształcącego, zawodowego i oświaty ustawicznej⁷. Do szczegółowych zadań ministerstwa należy:

- określenie kierunków kształcenia, programów nauczania oraz przygotowanie całościowej koncepcji organizacji systemu szkolnego,
- opracowanie i realizacja systemu przyznawania świadectw i dyplomów z uwzględnieniem stopni i tytułów zawodowych i naukowych,
- prowadzenie polityki rekrutacji i zarządzania personelem podległych instytucji,
- zarządzanie zasobami ludzkimi i środkami finansowymi oświaty w celu zapewnienia zrównoważonego dostępu do służby publicznej i optymalnego wydatkowania środków,
- zapewnienie kontroli i oceny realizowanej polityki oświatowej w celu utrzymania spójności całego systemu edukacji.

Ministerstwu Edukacji w roku szkolnym 2020/2021 podlegało: 59 650 placówek szkolnych, 1 201 500 nauczycieli i personelu administracyjnego oraz prawie 13 mln uczniów szkół podstawowych, średnich pierwszego i drugiego stopnia oraz praktykantów przyuczających się do zawodu⁸. Na czele struktury administracyjnej Ministerstwa Edukacji stoi Dyrekcja Generalna Kształcenia – DGESCO (*Direction générale de l'enseignement scolaire*)⁹, która odpowiada za politykę kształcenia i wychowania, zapewnia wdrożenie programów nauczania do szkół elementarnych, średnich i zawodowych oraz odpowiada za organizację kształcenia ustawicznego. W strukturze DGESCO znajdują się wyspecjalizowane jednostki administracyjne odpowiedzialne za poszczególne obszary oświaty. Są to: Dyrekcja ds. Nauczycieli, Dyrekcja ds. Edukacji Szkolnej, Dyrekcja ds. Rozwoju Personelu i Modernizacji Administracji oraz Dyrekcja ds. Ewaluacji i Prognoz Oświatowych. Nad całością czuwa, podległy bezpośrednio ministrowi, Generalny Inspektorat Edukacji, Sportu i Badań – IGESIR (*Inspection générale de l'éducation, du sport et de la recherche*)¹⁰. Jest to organ podle-

⁶ [Http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr](http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr). W latach 2014–2017 problematyka dotycząca szkolnictwa wyższego i badań naukowych znajdowała się w kompetencji jednego Ministerstwa Edukacji Narodowej, Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych (*Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche*).

⁷ [Https://www.gouvernement.fr/le-ministere-de-l-education-nationale](https://www.gouvernement.fr/le-ministere-de-l-education-nationale).

⁸ *L'éducation nationale en chiffres 2021*, <https://www.education.gouv.fr/l-education-nationale-en-chiffres-2021-324545>.

⁹ [Https://www.education.gouv.fr/la-direction-generale-de-l-enseignement-scolaire-dgesco-7517](https://www.education.gouv.fr/la-direction-generale-de-l-enseignement-scolaire-dgesco-7517).

¹⁰ [Https://www.education.gouv.fr/mission-et-organisation-de-l-inspection-generale-de-l-education-du-sport-et-de-la-recherche-41687](https://www.education.gouv.fr/mission-et-organisation-de-l-inspection-generale-de-l-education-du-sport-et-de-la-recherche-41687).

gający bezpośrednio dwóm ministrom: 1) edukacji, młodzieży i sportu oraz 2) szkolnictwa wyższego, badań i innowacji. IGESIR jest odpowiedzialny za nadzór, kontrolę, doradztwo, wsparcie i ocenę realizacji całokształtu polityki oświatowej państwa.

Ministerstwo Edukacji realizuje politykę oświatową opartą na mechanizmie prowadzenia szerokiej współpracy i konsultacji z wieloma instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami o zróżnicowanych obszarach zainteresowań oświatowych. Status tych podmiotów określany jest przez ministerstwo jako „jednostki powiązane” (*organismes rattachés*). W grupie tej znaleźli się między innymi: Mediator ds. Oświaty i Kształcenia Wyższego (*Médiateur de l'éducation nationale et de l'enseignement supérieure*)¹¹, Krajowe Obserwatorium Bezpieczeństwa i Dostępności Instytucji Edukacyjnych (*Observatoire national de la sécurité et de l'accessibilité des établissements d'enseignement*)¹², Krajowa Rada ds. Innowacji Umożliwiających Osiągnięcie Sukcesu Szkolnego (*Conseil national de l'innovation pour la réussite scolaire*)¹³.

W Europie system oświatowy Francji uznawany jest za jeden z najbardziej scentralizowanych systemów szkolnych na kontynencie. Jednakże w wyniku reformy konstytucyjnej z 2003 r. rozpoczęto we Francji proces decentralizacji i przekazania władzom lokalnym części odpowiedzialności za oświatę (ustawa nr 809 z 2004 r. o wolnościach i odpowiedzialności władz lokalnych¹⁴ oraz ustawa nr 1563 z 2010 r. o reformie samorządów terytorialnych¹⁵). W konsekwencji część odpowiedzialności za funkcjonowanie placówek przedszkolnych i szkół podstawowych została przekazana gminom¹⁶. Departamenty odpowiedzialne są za szkoły średnie pierwszego stopnia, a regiony – za szkoły średnie drugiego stopnia. Zakres odpowiedzialności władz lokalnych związany jest przede wszystkim z budową i utrzymaniem technicznym budynków, doбором metod i materiałów

¹¹ <https://www.education.gouv.fr/pid282/le-mediateur-de-l-education-nationale-et-de-l-enseignement-superieur.html>.

¹² <https://www.education.gouv.fr/ons/pid31805/l-observatoire-national-de-la-securite-et-de-l-accessibilite-des-etablissements-d-enseignement.html>.

¹³ <https://www.education.gouv.fr/cid2035/conseil-national-de-l-innovation-pour-la-reussite-scolaire.html>.

¹⁴ *Loi n° 2004-809 du 13 août 2004 relative aux libertés et responsabilités locales*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000804607&categorieLien=id>.

¹⁵ *Loi n° 2010-1563 du 16 décembre 2010 de réforme des collectivités territoriales*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023239624&categorieLien=id>.

¹⁶ Francja podzielona jest administracyjnie na 18 regionów (*région*) – w tym pięć departamentów zamorskich – DOM (*départements d'outre-mer*) mających status regionów, 101 departamentów (*département*), 342 okręgi (*arrondissement*), 2054 kantonów (*canton*) i 35 945 gmin (*commune*).

dydaktycznych oraz zatrudnieniem i zarządzaniem personelem administracyjnym placówek. Jednakże władza centralna – rząd, a w jego imieniu Ministerstwo Edukacji, nadal pozostaje wiodącym podmiotem kształtowania polityki edukacyjnej. Opracowuje szczegółowe programy nauczania wszystkich przedmiotów na każdym poziomie kształcenia, określa wytyczne dotyczące organizacji i metodyki nauczania, pozostawiając nauczycielom wybór stosowanych metod. Ustala cele dla programów kształcenia nauczycieli w szkolnictwie wyższym oraz tworzy programy rozwoju i doskonalenia zawodowego. Przeprowadza rekrutacje i egzaminy. Zarządza personelem, decyduje o obsadzie etatów nauczycielskich, określa status i zasady funkcjonowania szkół, przydzielając im odpowiednią liczbę pracowników. W gestii ministerstwa pozostaje także organizacja egzaminów, wydawanie świadectw (w tym maturalnych) oraz przyznawanie państwowych kwalifikacji zawodowych.

Jak już wspomniano, kluczową rolę we wdrażaniu polityki oświatowej państwa pełni administracyjna sieć lokalnych placówek Ministerstwa Edukacji odpowiedzialnych za bezpośredni nadzór nad realizacją ministerialnych założeń. Zgodnie z dekretem nr 2015-1616 w sprawie regionów akademickich (oświatowych)¹⁷ struktura francuskiego systemu oświatowego podzielona jest administracyjnie na:

- 17 regionów oświatowych (*régions académiques*),
- 30 okręgów oświatowych (*académies*),
- 97 dyrekcji departamentalnych służb edukacji narodowej (*directions des services départementaux de l'Éducation nationale*).

Na czele każdego z 17 regionów oświatowych stoi rektor (*recteur de région académique*) wybierany spośród rektorów okręgów oświatowych znajdujących się w obszarze administracyjnym regionu. Rektor regionu oświatowego przewodniczy obradom regionalnej komisji oświatowej (*comité régional académique*), w której zasiadają rektorzy okręgów oświatowych wchodzących w skład administracyjnej struktury regionu¹⁸. Na czele każdego z 30 okręgów oświatowych (*académies*) stoi rektor okręgu oświatowego (*recteur de l'académie*) mianowany na to stanowisko dekretem Prezydenta Francji. Rektorzy okręgów oświatowych w swoich działaniach reprezentują ministra edukacji narodowej oraz są odpowiedzialni za całokształt publicznej i prywatnej działalności edukacyjnej realizowanej we wszystkich placówkach przedszkolnych, elementarnych, średnich, zawodowych i wyższych na całym obszarze okręgu oświatowego. W strukturze

¹⁷ Décret n° 2015-1616 du 10 décembre 2015 relatif aux régions académiques, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000031593224&categorieLien=id>.

¹⁸ Do zadań regionalnej komisji oświatowej należy harmonizacja i współpraca związana z realizacją polityk oświatowych wytyczonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego.

administracyjnej każdego okręgu oświatowego, na poziomie departamentów powołane są dyrekcje departamentalnych służb edukacji narodowej. Na ich czele stoją inspektorzy okręgu oświatowego – dyrektorzy oświatowych służb edukacji narodowej, w skrócie określani jako IA-DASEN (*Inspecteur d'académie – directeur académique des services de l'Éducation nationale*). Inspektorzy okręgu oświatowego powoływani są dekretem Prezydenta Francji na wniosek ministra edukacji narodowej. Pełnią funkcję zastępcy rektora okręgu oświatowego, reprezentując go na szczeblu departamentalnym. Odpowiadają za wdrożenie polityki oświatowej w placówkach przedszkolnych, podstawowych i średnich znajdujących się na obszarze departamentu.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej. Według danych Ministerstwa Edukacji nakłady finansowe na oświatę w 2018 r. wyniosły we Francji 6,7% produktu krajowego brutto, czyli 157,2 mld euro¹⁹. Z tej kwoty na edukację przedszkolną i podstawową przeznaczono 29,7%; na szkolnictwo średnie – 38,6%; na szkolnictwo wyższe – 20,2%; na kształcenie ustawiczne – 9,7% i na inne obszary edukacyjne – 1,8%²⁰. W 2018 r. roczne wydatki na jednego ucznia wyniosły: w przedszkolach – 7040 euro, w szkole podstawowej – 6690 euro, a w szkole średniej – 9930 euro²¹.

Podstawy francuskiego systemu edukacyjnego

Za fundament francuskiego systemu edukacyjnego uznawane są: 1) zasady inspirowane dziedzictwem Wielkiej Rewolucji z 1789 r. (wolność, równość, braterstwo); 2) prawa szkolne uchwalone między 1881 a 1889 r.; 3) ustawodawstwo IV i V Republiki oraz 4) konstytucja z 4 października 1958 r., która w art. 1 określiła, że Francja jest republiką niepodzielną, laicką, demokratyczną i społeczną. W konsekwencji powyższych uwarunkowań historycznych i prawnych podstawowymi zasadami systemu edukacji są: wolność, obowiązkowość, bezpłatność, neutralność i laickość.

- Wolność edukacji – obok szkolnictwa publicznego istnieje swoboda zakładania i prowadzenia prywatnych instytucji edukacyjnych. Szkoły prywatne, które podpisały umowę z państwem (*sous contrat*), uzyskując państwowe dofinansowanie, podlegają kontroli publicznej administracji oświatowej.

¹⁹ *L'éducation nationale en chiffres*, édition 2020. Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance, <https://www.education.gouv.fr/1-education-nationale-en-chiffres-2020-305457>.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

Swoboda organizowania i zapewniania edukacji publicznej i niepublicznej jest przejawem wolności słowa zapisanej w ustawie nr 59-1557 z 31 grudnia 1959 r. o relacjach między państwem a prywatnymi instytucjami oświatowymi (tzw. ustawa Debré)²². Państwo jest jedynym podmiotem uprawnionym do wydawania świadectw i dyplomów szkolnych oraz stopni uniwersyteckich. Dyplomy wydawane przez szkoły prywatne nabierają mocy prawnej, gdy uzna je Ministerstwo Edukacji. Egzaminacje są regulowane na szczeblu krajowym.

- Obowiązkowość edukacji – obowiązek szkolny został wprowadzony we Francji w XIX wieku ustawą z 28 marca 1882 r. o organizacji szkolnictwa podstawowego (tzw. ustawa Jules Ferry)²³ i objął wszystkie osoby w wieku od 6 do 13 lat. W kolejnych latach wydłużano ten obowiązek do 14. roku życia (ustawa z 9 sierpnia 1936 r.)²⁴, następnie do 16. roku życia (rozporządzenie Prezydenta z 6 stycznia 1959 r.)²⁵, a od 2019 r. objęto obowiązkiem przedszkolnym i szkolnym dzieci od 3. do 16. roku życia (kodeks oświaty art. L131-1)²⁶. Ponadto od 2020 r. obowiązek kształcenia wydłużono od 16. do 18. roku życia (ustawa nr 2019-791 z 26 lipca 2019 r.)²⁷.
- Bezpłatność edukacji – zasada bezpłatności szkoły publicznej została ustanowiona we Francji pod koniec XIX wieku na mocy ustawy z 16 czerwca 1881 r.²⁸. W 2021 r. bezpłatna edukacja obejmuje publiczne instytucje i placówki edukacyjne od poziomu przedszkola do szkoły wyższej. Podręczniki szkolne, a także wszelkie materiały edukacyjne do powszechnego użytku w placówce szkolnej są bezpłatne od poziomu edukacji przedszkolnej do trzeciej klasy szkoły średniej pierwszego stopnia (uczniowie w wieku 14–15 lat).

²² *Loi n°59-1557 du 31 décembre 1959 sur les rapports entre l'Etat et les établissements d'enseignement privés*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000693420/>.

²³ *Loi du 28 mars 1882 portant sur l'organisation de l'enseignement primaire*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070887/>.

²⁴ *Loi du 9 août 1936 sur l'enseignement primaire obligatoire*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070887/>.

²⁵ *Ordonnance n°59-45 du 6 janvier 1959 portant prolongation de la scolarité obligatoire*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000705646/>.

²⁶ *Code de l'éducation (version en vigueur au 06 septembre 2021)*, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071191/LEGISCTA000006151329/#LEGISCTA000019346672.

²⁷ *Loi n° 2019-791 du 26 juillet 2019 pour une école de la confiance*, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038829065/>.

²⁸ *Loi du 16 juin 1881 établissant la gratuite absolue de l'enseignement primaire dans les écoles publiques. Loi dite „Jules Ferry” et „Bert Paul”*, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000877118>.

- Neutralność edukacji – to neutralność światopoglądowa szkoły. Programy i treści nauczania opracowywane są przez ekspertów i realizowane przez nauczycieli i uczniów zgodnie z zasadą filozoficznej i politycznej neutralności, wyrażającej się równością wobec prawa wszystkich obywateli bez względu na ich pochodzenie, rasę czy religię.
- Laickość edukacji – neutralność światopoglądowa szkoły jest od XIX wieku fundamentem systemu oświatowego Francji. Laickość w publicznych placówkach edukacyjnych prawnie została wprowadzona ustawami szkolnymi z 28 marca 1882 r.²⁹ oraz z 30 października 1886 r. w sprawie organizacji kształcenia podstawowego³⁰. Realizując zasadę laickości oświaty, w publicznych placówkach edukacyjnych: 1) nie prowadzi się nauczania religii; 2) zatrudnia się świeckich nauczycieli oraz świeckich pracowników administracyjnych oraz 3) zakazuje się prozelityzmu (nakłaniania do przyjęcia jakiegokolwiek wyznania) oraz noszenia symboli manifestujących przynależność religijną³¹.

We Francji podstawowym aktem prawnym zbierającym i regulującym zagadnienia z obszaru oświaty jest prawo oświatowe, akt prawny nazywany kodeksem oświaty (*Code de l'éducation*)³². Zgodnie art. L131-1 i L131-2 długość obowiązku przedszkolnego oraz szkolnego wynosi 13 lat i obejmuje dzieci w wieku od 3. do 16. roku życia³³. Dodatkowo prawo oświatowe przewiduje, że każdy w wieku od 16 do 18 lat jest zobowiązany do realizacji obowiązku kształcenia. Oznacza to, że od 16. roku życia do osiągnięcia pełnoletności każda osoba podlega kształceniu (w formie np. nauki szkolnej, praktyki lub stażu zawodowego), które może odbywać się w dowolnej placówce lub instytucji publicznej lub prywatnej realizującej zadania edukacyjne, np. w szkole, w zakładzie pracy, w służbie cywilnej, w służbie obywatelskiej, lub w formie nauczania domowego³⁴. Kształcenie w publicznych przedszkolach, szkołach podstawowych, średnich i wyższych jest bezpłatne³⁵.

²⁹ *Loi du 28 mars 1882 portant sur l'organisation de l'enseignement primaire*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070887/1998-12-21/>.

³⁰ *Loi du 30 octobre 1886 portant sur l'organisation de l'enseignement primaire*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070886/>.

³¹ *Les grands principes du système éducatif*, <https://www.education.gouv.fr/les-grands-principes-du-systeme-educatif-9842>.

³² *Code de l'éducation*, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071191/>.

³³ *Code de l'éducation* (L131-1 i L131-2), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071191/LEGISCTA000006151329/#LEGISCTA000019346672.

³⁴ *Ibidem*, art. L131-1 i L131-2.

³⁵ *Ibidem*, art. L132-2.

Organizacja systemu szkolnictwa

Struktura ustroju szkolnego we Francji

ISCED 0³⁶ – Edukacja żłobkowa i przedszkolna

- przedszkole (*école maternelle*) – wiek 3–6 lat.

ISCED 1 – Szkolnictwo podstawowe

- szkoła podstawowa (*école élémentaire*) – wiek 6–11 lat.

ISCED 2 – Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia

- szkoła średnia pierwszego stopnia (*collège*) – wiek 11–15 lat.

ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia

- szkoła średnia drugiego stopnia (*lycée*) – wiek 15–18/19 lat.

ISCED 4 – Szkolnictwo policealne

- szkoła policealna (*post BAC*) – wiek od 19 lat

ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe

- szkoła wyższa (*école supérieure*) – wiek od 19 lat

Organizacyjna struktura ustroju szkolnego została podzielona na obszary edukacyjne i etapy programowe. I tak, kształcenie przedszkolne (*enseignement préélémentaire*) wraz z kształceniem podstawowym (*enseignement élémentaire*) tworzą obszar edukacyjny nazwany pierwszym stopniem (*premier degré*) systemu szkolnego. Drugim stopniem (*second degré*) jest szkoła średnia, a trzecim – szkolnictwo wyższe (*enseignement supérieure*).

³⁶ Do opisu i analizy struktur szkolnych wykorzystano Międzynarodową Standardową Klasyfikację Edukacji – ISCED (*International Standard Classification of Education*). Jest to system służący do gromadzenia, zestawiania i analizowania statystyk dotyczących edukacji (poziomów edukacyjnych, programów, szkoleń, dyplomów itp.), ułatwiających międzynarodową porównywalność. Klasyfikacja ISCED została opracowana w połowie lat 70. XX wieku przez Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO). Od tego czasu klasyfikację dwukrotnie poddawano rewizji i uaktualnieniu. Ostatnią zmianę, przejętą przez Konferencję Generalną UNESCO, przeprowadzono w listopadzie 2011 r., a jej wyniki oznaczono ISCED 2011 – i taki zapis stosuje się w krajowych i międzynarodowych opracowaniach dotyczących opisu i analizy funkcjonowania systemów edukacyjnych. Zgodnie z ISCED 2011 poziomy edukacyjne występujące w ustrojach szkolnych poszczególnych państw oznacza się następująco:

- ISCED 0: Edukacja przedszkolna,
- ISCED 1: Szkolnictwo początkowe lub podstawowe,
- ISCED 2: Szkolnictwo średnie I (pierwszego) stopnia,
- ISCED 3: Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia,
- ISCED 4: Szkolnictwo policealne,
- ISCED 5: Szkolnictwo wyższe krótkoterminowe,
- ISCED 6: Poziom licencjacki lub równoważny,
- ISCED 7: Poziom magisterski lub równoważny,
- ISCED 8: Poziom doktorancki lub równoważny.

Rys. 1. Uproszczony schemat systemu szkolnego Francji

		wiek uczniów			poziomy edukacyjne	
OBOWIĄZEK PRZEDSZKOLNY I SZKOLNY ORAZ OBOWIĄZEK KSZTAŁCENIA		26	różne typy szkolnictwa wyższego (<i>école supérieure</i>)	wielkie szkoły (<i>Grandes Écoles</i>)	ISCED 4, 5, 6, 7, 8	
		25				
		24				
		23				
		22				
		21				
		20		klasy przygotowawcze	szkolnictwo policealne	
		19				
		18	szkoła średnia drugiego stopnia (<i>lycée</i>)			ISCED 3
		17	szkoła średnia pierwszego stopnia (<i>collège</i>)			ISCED 2
		16				
		15				
		14				
		13				
		12				
		11	szkoła podstawowa (<i>école élémentaire</i>)			ISCED 1
		10				
		9				
		8				
	7	przedszkole (<i>école maternelle</i>)			ISCED 0	
	6					
	5					
	4					
	3					

Źródło: na podstawie <https://www.pinterest.es/pin/522699100482473679/>.

W trzech obszarach edukacyjnych wyodrębniono cztery etapy programowe (*cycles*)³⁷:

- etap 1 (*cycle 1*): etap nauczania wstępnego (*cycle d'apprentissages premiers*), który obejmuje trzy lata edukacji przedszkolnej,
- etap 2 (*cycle 2*): etap nauczania podstawowego (*cycle des apprentissages fondamentaux*), który obejmuje trzy klasy szkoły podstawowej (CP, CE1, CE2),
- etap 3 (*cycle 3*): etap utrwalający (*cycle de consolidation*), który obejmuje dwie ostatnie klasy szkoły podstawowej (CM1, CM2) i pierwszą klasę szkoły średniej pierwszego stopnia – nazywaną klasą 6 (*sixième*),
- etap 4 (*cycle 4*): etap pogłębiający (*cycle des approfondissements*), który obejmuje trzy ostatnie klasy szkoły średniej pierwszego stopnia – klasy 5, 4 i 3 (*cinquième, quatrième et troisième*).

Edukacja przedszkolna (ISCED 0)

We Francji edukacja przedszkolna cieszy się dużym zaufaniem społecznym, a wysoki poziom edukacyjny placówek sprawia, że odsetek dzieci uczęszczających do żłobków (*crèche*) i przedszkoli (*école maternelle*) jest najwyższy w Europie.

³⁷ *Les cycles 1, 2, 3, 4*, <https://www.education.gouv.fr/cid166/l-ecole-maternelle-organisation-programme-et-fonctionnement.html>.

System opieki żłobkowej podlega Ministerstwu Solidarności Społecznej i Zdrowia (*Ministère des Solidarités et de la Santé*)³⁸. Żłobki przyjmują dzieci w wieku od 2,5 miesiąca życia do 3. roku życia. W latach 2012–2017 r. odsetek 2-latków zapisanych do żłobków utrzymywał się na poziomie 12%³⁹. Publiczne placówki przedszkolne zakładane są przez władze lokalne, są bezpłatne i podlegają Ministerstwu Edukacji. Przedszkola przyjmują dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Placówki przedszkolne w 98% to instytucje publiczne, a pozostałe 2% to placówki prywatne⁴⁰.

Dzieci uczęszczające do przedszkola, czyli realizujące etap 1 – etap nauczania wstępnego, podzielone są na trzy sekcje (grupy wiekowe):

- sekcja wstępna (*petite section*) – wiek 3–4 lata,
- sekcja średnia (*moyenne section*) – wiek 4–5 lat,
- sekcja końcowa (*grande section*) – wiek 5–6 lat.

Kształcenie przedszkolne (*enseignement préélémentaire*) wraz z kształceniem podstawowym (*enseignement élémentaire*) tworzą blok programowy nazwany pierwszym stopniem (*premier degré*) systemu szkolnego.

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji celem wychowania przedszkolnego jest przygotowanie do rozpoczęcia nauki w szkole elementarnej w taki sposób, aby wzbudzić chęć i potrzebę dzieci do uczęszczania do niej oraz aby, kończąc edukację przedszkolną, miały uświadomioną wewnętrznie potrzebę uczenia się i rozwijania własnych zainteresowań⁴¹. Program kształcenia oparty jest na pięciu obszarach: 1) umiejętność porozumiewania się oraz wyrażania myśli, uczuć i potrzeb; 2) wyrażanie siebie poprzez aktywność fizyczną; 3) działanie i wyrażanie siebie poprzez aktywność artystyczną; 4) poznanie i wykorzystanie fundamentów logicznego myślenia; 5) poznawanie świata wokół dziecka.

Szkolnictwo podstawowe (ISCED 1)

Zgodnie z kodeksem oświaty (*Code de l'éducation*) i dekretem nr 2013-682 (*Décret n° 2013-682*)⁴² obowiązkowa, bezpłatna, publiczna szkoła podstawowa (*école élémentaire*; dalej: szkoła elementarna) przeznaczona jest dla uczniów w wieku 6–11 lat. Programowo szkoła elementarna (wraz z kształceniem przedszkolnym –

³⁸ <https://solidarites-sante.gouv.fr/>.

³⁹ *Résultats du Rapport 2017 de l'Observatoire National de la petite enfance*, https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/DCom/Presse/Communiqu%C3%A9s%202018/R%C3%A9sultats_%20Rapport%202017_Observatoire_%20national_petite%20enfance%2023jan2018.pdf.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 29.

⁴¹ <https://www.education.gouv.fr/cid166/l-ecole-maternelle-organisation-programme-et-fonctionnement.html>.

⁴² *Décret n° 2013-682 du 24 juillet 2013 relatif aux cycles d'enseignement modifié*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&idArticle=LEGIARTI000027760034&dateTexte=&categorieLien=cid>.

etap 1) jest drugą częścią bloku programowego nazwanego jako pierwszy stopień (*premier degré*) systemu szkolnego. Szkoła elementarna organizacyjnie podzielona jest na dwa etapy (*cycles*): etap 2, czyli etap nauczania początkowego (*cycle d'apprentissages fondamentaux*), i etap 3, czyli etap utrwalający (*cycle de consolidation*). Struktura organizacyjna szkoły elementarnej:

- etap 2 nauczania podstawowego⁴³:
  - klasa przygotowawcza – CP (*cours préparatoire*), wiek 6–7 lat,
  - pierwsza klasa elementarna – CE1 (*cours élémentaire 1*), wiek 7–8 lat,
  - druga klasa elementarna – CE2 (*cours élémentaire 2*), wiek 8–9 lat,
- etap 3 utrwalający:
  - pierwsza klasa średnia – CM1 (*cours moyen 1*), wiek 9–10 lat,
  - druga klasa średnia – CM2 (*cours moyen 2*), wiek 10–11 lat.

Ogólnym założeniem programu nauczania na poziomie szkoły elementarnej jest wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności posługiwania się językiem francuskim i wykorzystania operacji matematycznych w celu nabycia umiejętności samodzielnego poszukiwania i zdobywania wiedzy z różnych dostępnych źródeł. Uczniowie klasy przygotowawczej (CP) koncentrują się dodatkowo na odkrywaniu nauki żywego języka obcego lub regionalnego. W klasach elementarnych (CE1 i CE2) – na odkrywaniu świata, edukacji artystycznej (sztuki wizualne i edukacja muzyczna), wychowaniu fizycznym i sportowym oraz edukacji moralnej i obywatelskiej. W klasach średnich (CM1 i CM2) uczniowie wykorzystują zdobytą wcześniej wiedzę i umiejętności na poznanie nowych obszarów, takich jak elementy nauk przyrodniczych i technicznych oraz historię z geografii, a także historię sztuki.

Uczniowie szkoły elementarnej poddawani są w trakcie nauki ocenie ciągłej. Nie przewiduje się semestralnej lub rocznej klasyfikacji uczniów, która związana byłaby z przedmiotowymi sprawdzianami lub końcowymi egzaminami. Przez cały czas trwania nauki aktywność dydaktyczna i wychowawcza ucznia dokumentowana jest w jego indywidualnej książeczce postępów edukacyjnych (*carte de suivi*)⁴⁴. Informacje tam zawarte stanowią podstawę dla określenia indywidualnej ścieżki edukacyjnej ucznia. Dodatkowo dla uczniów CP, CE1 i CE2 oraz CM1 i CM2 przeprowadzany jest ogólnokrajowy sprawdzian diagnostyczny ze znajomości języka francuskiego i kompetencji matematycznych. Dla klas przygotowawczych przeprowadza się go w połowie roku szkolnego, a dla klas elementarnych i średnich – na początku roku szkolnego. Wyniki sprawdzianów nie mają wpływu na promocję ucznia. Służą ocenie wiedzy i umiejętności uczniów, zdiagnozowaniu ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych oraz opracowaniu przez nauczycieli planów edukacyjnych.

⁴³ Do etapu pierwszego zalicza się edukację przedszkolną.

⁴⁴ [Http://eduscol.education.fr/cid97131/suivi-et-evaluation-a-l-ecole-maternelle.html#lien1](http://eduscol.education.fr/cid97131/suivi-et-evaluation-a-l-ecole-maternelle.html#lien1).

Na zakończenie szkoły elementarnej, od 1989 r., nie przewiduje się żadnego egzaminu lub sprawdzianu decydującego o dalszej ścieżce kształcenia i potwierdzającego ukończenie tego etapu⁴⁵. Po ukończeniu klasy CM2 każdy uczeń ma obowiązek kontynuować naukę w szkole średniej pierwszego stopnia. Jeżeli wyniki szkolne osiągnięte przez ucznia budzą wątpliwości nauczyciela i/lub rodziców, uczeń może powtórzyć klasę, ale tylko raz, gdyż wszyscy uczniowie po ukończeniu 12. roku życia muszą opuścić szkołę elementarną i kontynuować realizację obowiązku szkolnego w szkole średniej pierwszego stopnia. W roku szkolnym 2016/2017 odsetek uczniów kończących szkołę elementarną powtarzający co najmniej raz jeden z poziomów CP lub CM wynosił 7,7%⁴⁶. Uczniowie z poważnymi problemami edukacyjnymi są kierowani do adaptacyjnych klas ogólnokształcących i zawodowych, tzw. SEGPA (*sections d'enseignement général et professionnel adapté*)⁴⁷.

Szkolnictwo średnie (ISCED 2 i 3)

We Francji szkolnictwo średnie podzielone jest na dwa etapy edukacyjne: szkolnictwo średnie pierwszego stopnia (ISCED 2) i szkolnictwo średnie drugiego stopnia (ISCED 3).

■ Szkolnictwo średnie pierwszego stopnia (ISCED 2)

Szkoła średnia pierwszego stopnia (*collège*) jest obowiązkowa i przyjmuje uczniów po klasie CM2 szkoły elementarnej⁴⁸. Przyjęcie do *collège* odbywa bez egzaminów wstępnych i konkursu świadectw. Jedynym warunkiem jest zapisanie ucznia do wybranej placówki zgodnie z miejscem zamieszkania. O przyjęciu ucznia do szkoły spoza rejonu decyduje inspektor okręgu oświatowego na wniosek dyrektora szkoły. Wnioski są rozpatrywane według ściśle określonych kryteriów sprzyjających uczniom niepełnosprawnym, korzystającym z ciągłej opieki medycznej, uczniom szczególnie uzdolnionym lub realizującym indywidualną ścieżkę edukacyjną (np. wybitnie utalentowani w dziedzinach artystycznych, naukowych, wyczynowi sportowcy). Kształcenie trwa 4 lata (wiek uczniów 11–15 lat), a numeracja klas zaczyna się od klasy 6 i kończy na klasie 3: klasa 6 (pierwszy

⁴⁵ Do 1989 r. uczniowie kończący szkołę początkową uzyskiwali świadectwo ukończenia szkoły tzw. CEP (*certificat d'études primaires*). CEP to jedno z najstarszych francuskich świadectw szkolnych, które wydawane było przez Ministerstwo Edukacji w latach 1866–1989.

⁴⁶ *Repères et références statistiques (enseignement, formation, recherche) 2018*, Ministère de l'Éducation nationale, s. 74, https://cache.media.education.gouv.fr/file/RERS_2018/28/7/depp-2018-RERS-web_1075287.pdf.

⁴⁷ <http://eduscol.education.fr/cid46765/sections-d-enseignement-general-et-professionnel-adapte.html>.

⁴⁸ <https://www.education.gouv.fr/cid214/le-college-enseignements-organisation-et-fonctionnement.html>.

rok nauki), klasa 5 (drugi rok nauki), klasa 4 (trzeci rok nauki) i klasa 3 (czwarty rok nauki).

Cztery lata nauki podzielone są na dwa etapy programowe – etap 3 i 4⁴⁹:

- etap 3 utrwalający (*cycle de consolidation*):
  - klasa 6 (*sixième*) – wiek 11–12 lat,
- etap 4 pogłębiający (*cycle des approfondissements*):
  - klasa 5 (*cinquième*) – wiek 12–13 lat,
  - klasa 4 (*quatrième*) – wiek 13–14 lat,
  - klasa 3 (*troisième*) – wiek 14–15 lat.

Program klas szóstych i piątych ma charakter ogólnokształcący. Zadaniem szóstej klasy jest wychowawcza i dydaktyczna koncentracja na pomocy w dostosowaniu się uczniów do nowego środowiska i nowej organizacji pracy w *collège* z jednoczesnym zapewnieniem ciągłości programowej kształcenia, które rozpoczęto w szkole elementarnej w pierwszych dwóch latach cyklu w klasach CM1 i CM2⁵⁰. Na początku roku szkolnego wszyscy nowo przyjęci uczniowie do *collège* przystępują do obowiązkowego sprawdzianu z wiedzy i umiejętności (*évaluation de début de sixième*)⁵¹, który odbywa się we wszystkich placówkach szkolnych w całej Francji w pierwszej połowie października. Sprawdzenie składa się z dwóch części obejmujących język francuski i matematykę. Każda część trwa 60 minut i ma charakter testu realizowanego w formie elektronicznej. Celem sprawdzianu jest przegląd umiejętności i wiedzy uczniów, uświadomienie im poziomu własnych kompetencji oraz udzielenie pomocy nauczycielom przez wykorzystanie wyników ewaluacji w przygotowaniu planów działań edukacyjnych uwzględniających potrzeby uczniów. Wyniki sprawdzianu służą wyłącznie do diagnozowania potrzeb edukacyjnych placówki szkolnej.

We wszystkich czterech klasach *collège* obowiązuje w tygodniu 26 godzin lekcyjnych. Oprócz przedmiotów obowiązkowych w programie przewidziano także 3 godziny dodatkowych nieobowiązkowych zajęć uzupełniających – EPI (*enseignements pratiques interdisciplinaires*) oraz zajęć o charakterze indywidualnej pomocy dydaktyczno-wychowawczej – AP (*accompagnement personnalisé*).

Po ukończeniu klasy 6 (*sixième*) uczniowie kontynuują naukę, rozpoczynając trzyletni edukacyjny etap pogłębiający (*cycle des approfondissements*), na który składają się: klasa 5 (*cinquième*), klasa 4 (*quatrième*) i klasa 3 (*troisième*). Celem wychowawczym i edukacyjnym etapu pogłębiającego jest wywołanie u uczniów zainteresowania wybranymi przedmiotami, a także dziedzinami nauki, rozwój

⁴⁹ https://www.education.gouv.fr/cid214/le-college-enseignements-organisation-et-fonctionnement.html#Organisation_du%20coll%C3%A8ge.

⁵⁰ *Programme du cycle 3. En vigueur à compter de la rentrée de l'année scolaire 2018–2019*, http://cache.media.eduscol.education.fr/file/programmes_2018/20/2/Cycle_3_programme_consolide_1038202.pdf.

⁵¹ <https://www.education.gouv.fr/cid119462/l-evaluation-des-acquis-des-eleves.html>.

uzdolnień i talentów oraz pomoc w przygotowaniu do świadomego wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia. Ponadto ważnym zadaniem *collège* jest wdrożenie uczniów do odkrywania świata i budowania własnych obszarów zainteresowań, a w konsekwencji – własnej tożsamości. Bazą tych działań jest wykorzystanie w procesie kształcenia interdyscyplinarności, krytycznego myślenia oraz naturalnej aktywności i kreatywności uczniów⁵².

Programy klas 5, 4 i 3 zakładają 26 godzin dydaktycznych tygodniowo, na które składają następujące przedmioty: język francuski (4,5 godz.), matematyka (3,5 godz.), historia z geografiami oraz wychowaniem moralnym i obywatelskim (3 godz.), wychowanie fizyczne i sportowe (3 godz.), pierwszy język obcy (3 godz.), drugi język obcy (2,5 godz.), wychowanie artystyczne: plastyka i muzyka (2 godz.), fizyka z chemią (1,5 godz.), nauka o życiu (1,5 godz.), technika i technologie (1,5 godz.).

Oprócz działań edukacyjnych i wychowawczych ważnym fragmentem polityki edukacyjnej *collège* jest orientacja i poradnictwo pedagogiczno-zawodowe, które we Francji ma długą i bogatą tradycję sięgającą początków XX wieku⁵³. Wszyscy uczniowie *collège* objęci są ogólnokrajowym programem orientacyjnym pod nazwą „kierunek Przyszłość” (*Le parcours Avenir*)⁵⁴. Jego celem jest umożliwienie każdemu uczniowi od klasy 6 do 3 stopniowego poznania siebie, zdobywania wiedzy o własnych zainteresowaniach, talentach i potrzebach zawodowych. W trakcie czteroletniej nauki uczniowie pozostają pod stałą i zorganizowaną opieką pedagogów szkolnych (*conseiller pédagogique*) i doradców zawodowych (*conseiller d'orientation*). Program „kierunek Przyszłość” obejmuje zindywidualizowane rozmowy i konsultacje orientacyjno-pedagogiczne, wizyty w różnych instytucjach i zakładach pracy, spotkania i wywiady z przedstawicielami różnych dziedzin zawodowych, całonocne wizyty w wybranych szkołach średnich drugiego stopnia, regularne wizyty w centrach kształcenia zawodowego – CFA (*Centre de formation d'apprentis*)⁵⁵, a także co najmniej 10-dniowy pobyt stażowy

⁵² *Programme du cycle 4. En vigueur à compter de la rentrée de l'année scolaire 2018–2019*, http://cache.media.eduscol.education.fr/file/programmes_2018/20/4/Cycle_4_programme_consolide_1038204.pdf.

⁵³ We Francji pierwszą instytucją o charakterze poradnictwa zawodowego była Służba ds. Informacji Zawodowej (*Service d'information professionnelle*), założona w Paryżu w 1910 r. W kolejnych latach – w 1919 r. utworzono sieć biur ds. orientacji zawodowej (*Offices d'orientation professionnelle*), a w 1928 r. powołano Krajowy Instytut Poradnictwa Zawodowego (*Institut National d'Orientation Professionnelle*) przekształcony w 1939 r. w Krajowy Instytut Badań nad Pracą i Poradnictwem Zawodowym (*Institut national d'étude du travail et d'orientation professionnelle*), <https://inetop.cnam.fr/presentation-de-l-inetop-76356.kjsp>.

⁵⁴ <https://www.education.gouv.fr/cid83948/le-parcours-avenir.html>.

⁵⁵ <https://www.education.gouv.fr/cid216/le-centre-de-formation-d-apprentis-c.f.a.html>.

w wybranym przedsiębiorstwie. Dodatkowo uczniowie *collège* szczególnie zainteresowani poszerzaniem wiedzy i rozwijaniem umiejętności badawczych mogą skorzystać z programu praktycznego kształcenia interdyscyplinarnego – EPI (*enseignements pratiques interdisciplinaires*)⁵⁶. Istotą programu EPI jest praca nad zagadnieniem, którego źródłem jest problematyka wynikająca z połączenia co najmniej dwóch przedmiotów szkolnych (lub dyscyplin naukowych). Uczniowie pracują w formie warsztatowej pod opieką nauczycieli szkolnych lub zewnętrznych specjalistów. Celem ich pracy jest znalezienie rozwiązania analizowanego problemu, a efektem końcowym – jego zastosowanie w praktyce laboratoryjnej lub codziennym życiu.

Klasa 3 (*troisième*) jest ostatnim rokiem nauki w *collège*. Wtedy to uczniowie na podstawie dotychczasowego dorobku szkolnego oraz własnych doświadczeń i zainteresowań dokonują wyboru dalszej drogi edukacyjnej. Mogą kontynuować naukę w szkołach o profilu ogólnokształcącym (*général*), technicznym (*technologique*) lub zawodowym (*professionnel*). Uczniowie, którzy po ukończeniu *collège* są zdecydowani do podjęcia dalszej nauki w szkołach zawodowych, mogą zrezygnować z klasy 3 o profilu ogólnokształcącym i zastąpić ją ukończeniem klasy 3 sprofilowanej na przygotowanie zawodowe (*3ème prépa-métiers*). Jej program skupia się na przybliżeniu uczniom zawodów dominujących i poszukiwanych na rynku pracy oraz na uczestnictwie w kilku profesjonalnych kursach i szkoleniach zawodowych.

Czteroletnia nauka w *collège* kończy się egzaminem końcowym, na którego wyniki składają się oceny uzyskane ze wszystkich przedmiotów szkolnych oraz punktacja wyników obowiązkowych egzaminów przedmiotowych z następujących dziedzin: język francuski, matematyka, historia z geografią, fizyka z chemią, technika, nauka o życiu. Pod koniec roku szkolnego uczniowie przystępują do wieloetapowego pisemnego i ustnego państwowego egzaminu, po którym uzyskują krajowy dyplom potwierdzający ukończenie ścieżki ogólnokształcącej *collège* – DNB (*diplôme national du brevet*)⁵⁷ lub ścieżki zawodowej *collège* – DNB *voie professionnelle*⁵⁸. W 2018 r. krajowy dyplom ukończenia *collège* uzyskało 87,1% uczniów⁵⁹.

■ Szkolnictwo średnie drugiego stopnia (ISCED 3)

W strukturze szkolnictwa średniego drugiego stopnia znajdują się szkoły ogólnokształcące i techniczne oraz szkoły o profilu zawodowym. Do szkół ogólnokształ-

⁵⁶ <https://eduscol.education.fr/cid108061/epi-mise-en-oeuvre.html>.

⁵⁷ <https://www.education.gouv.fr/cid2619/le-diplome-national-du-brevet.html>.

⁵⁸ <http://www.esen.education.fr/fr/ressources-par-type/outils-pour-agir/le-film-annuel-des-personnels-de-direction/detail-d-une-fiche/?a=61&cHash=132e4ec209>.

⁵⁹ <https://www.studyrama.com/revision-examen/reussir-le-brevet-des-colleges-dnb/brevet-2018-un-taux-de-reussite-de-87-1-104858>.

jących i technicznych zaliczane są licea ogólnokształcące i techniczne – LEGT (*lycée général et technologique*), a do szkół zawodowych różnych typów – licea zawodowe – LP (*lycée professionnel*). Od wielu lat wśród absolwentów *collège* największą popularnością cieszą się licea ogólnokształcące i techniczne, które wybiera około 70% uczniów, a licea zawodowe – około 30% (2017 r.)⁶⁰.

Pierwszy rok nauki w szkołach średnich drugiego stopnia jest objęty obowiązkiem szkolnym, który kończy się z chwilą ukończenia przez ucznia 16. roku życia. System rekrutacji bazuje na „rejonizacji”, czyli powiązany został z miejscem zamieszkania ucznia. W konsekwencji warunkiem przyjęcia do placówki jest dostarczenie ze szkoły średniej pierwszego stopnia: dokumentacji pedagogicznej ucznia, świadectwa ukończenia *collège* wraz z wykazem ocen z klasy 3 i opinii końcowej szkoły o uczniu. W nielicznych przypadkach, gdy uczeń aplikuje do klasy sprofilowanej, w której realizowany program nauczania wymaga od uczniów specjalnych uzdolnień (np. artystycznych, sportowych), przewidziany jest także dodatkowy sprawdzian zdolności w danej dziedzinie (*test d'aptitude*). Jednakże, co do zasady, przy zapisie do szkół średnich nie są wymagane żadne egzaminy wstępne.

Nauka na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia trwa trzy lata, które podzielone są na dwa etapy edukacyjne, ściśle związane z zastosowaną wobec uczniów procedurą orientacji i poradnictwa pedagogiczno-zawodowego. Etapy te to:

- etap decyzji (*cycle de détermination*):
  - klasa 2 (*seconde*)⁶¹ – wiek 15–16 lat,
- etap końcowy (*cycle terminal*):
  - klasa 1 (*première*) – wiek 16–17 lat,
  - klasa końcowa (*terminale*) – wiek 17–18 lat.

- Liceum ogólnokształcące i techniczne (*lycée général et technologique*)

Nauka we wszystkich typach liceów ogólnokształcących i technicznych podzielona jest na dwa etapy: roczny etap decyzji (*cycle de détermination*) i dwuletni etap końcowy (*cycle terminal*).

Etap decyzji obejmuje pierwszy rok nauki – wspólny dla liceum ogólnokształcącego oraz technicznego – mający na celu pomóc uczniom w dokonaniu wyboru dalszego profilu kształcenia. Jednolity program nauczania obejmuje 26 godzin zajęć tygodniowo. Zestaw przedmiotów obowiązkowych (język ojczysty, historia z geografą, dwa języki obce, matematyka, fizyka z chemią, nauki o życiu i Ziemi, informatyka i technologia, wychowanie moralne i obywatelskie, wychowanie fizyczne) stanowi 80% godzin tygodniowego planu zajęć. Pozostałe 20% godzin przeznaczono jest na zajęcia fakultatywne i wspierające naukę przedmiotów obowiązkowych.

⁶⁰ *L'éducation nationale en chiffres 2018. Ministère de l'Éducation nationale*, <https://www.education.gouv.fr/cid57111/l-education-nationale-en-chiffres.html>.

⁶¹ Numeracja klas zaczyna się od klasy 2 (pierwszy rok nauki), poprzez klasę 1 (drugi rok nauki) i kończy na klasie końcowej (trzeci rok nauki).

Na zakończenie etapu decyzji, czyli po roku nauki, rada klasy (*conseil de classe*)⁶², biorąc pod uwagę osiągnięty ogólny poziom ucznia, jego uzdolnienia i dotychczas uzyskane wyniki w nauce, podejmuje decyzję o jego dalszym kierunku i specjalności kształcenia. O decyzji powiadamiani są rodzice i uczeń. Jeżeli nie zgadzają się z decyzją rady, mogą odwołać się od niej, przedstawiając swój punkt widzenia, a ostateczną decyzję w sprawie dalszego profilu kształcenia ucznia podejmuje dyrektor placówki. W wyniku takiej decyzji uczniowie kontynuują naukę w liceach ogólnokształcących lub technicznych.

▪ *Liceum ogólnokształcące (klasa 1 i końcowa)*

Po ukończeniu klasy *seconde* dalsza nauka w liceach ogólnokształcących trwa dwa lata i realizowana jest w klasie 1 i klasie końcowej. Celem kształcenia jest przygotowanie licealistów do egzaminu maturalnego i podjęcia dalszej nauki na poziomie szkolnictwa uniwersyteckiego. Licea ogólnokształcące proponują trzy ścieżki kształcenia określane jako L, ES i S prowadzące do trzech typów matur:

- ścieżka L (*littéraire*) – matura o profilu humanistycznym,
- ścieżka ES (*économique et sociale*) – matura o profilu ekonomiczno-społecznym,
- ścieżka S (*scientifique*) – matura o profilu ścisłym.

W klasie *première*, w zależności od ścieżki kształcenia, tygodniowa liczba godzin nauki wynosi od 26,5 do 28 godz., z czego 60% to zajęcia obowiązkowe wspólne dla wszystkich. Natomiast w klasie *terminal* tygodniowa liczba godzin nauki wynosi 28 godz., z czego tylko 30% to wspólne zajęcia obowiązkowe, a pozostałe 70% przeznaczone jest dla przedmiotów zgodnych z zainteresowaniami ucznia oraz profilem matury.

▪ *Liceum techniczne (klasa 1 i końcowa)*

W liceach technicznych, podobnie jak w ogólnokształcących, nauka po ukończeniu klasy *seconde* trwa dwa lata i odbywa się w klasie 1 i klasie końcowej. Celem kształcenia jest przygotowanie do uzyskania matury i kwalifikacji z dziedzin technicznych pozwalających na kontynuowanie nauki na poziomie szkolnictwa wyższego sprofilowanego na konkretny obszar zawodowy. Wybór profilu w klasie 1 warunkuje typ matury, do której uczeń będzie musiał przystąpić po ukończeniu klasy *terminale*. Licea techniczne proponują następujące profile kształcenia przygotowujące do uzyskania ośmiu typów matur o profilu technicznym⁶³:

- zdrowie i nauki społeczne – ST2S (*sciences et technologies de la santé et du social*),

⁶² W skład rady klasy wchodzi: dyrektor szkoły, nauczyciele uczący ucznia, pedagog szkolny, doradca zawodowy, dwóch przedstawicieli uczniów i dwóch przedstawicieli rodziców oraz, jeśli zachodzi taka potrzeba, lekarz szkolny, pracownik socjalny.

⁶³ [Http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Au-lycee-au-CFA/Au-lycee-general-et-technologique/Les-bacs-technologiques](http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Au-lycee-au-CFA/Au-lycee-general-et-technologique/Les-bacs-technologiques).

- agronomia oraz nauka i technologia dotycząca przyrody ożywionej – STAV (*sciences et technologies de l'agronomie et du vivant*),
- projektowanie i sztuki stosowane – STD2A (*sciences et technologies du design et des arts appliqués*),
- hotelarstwo i gastronomia – STHR (*sciences et technologies de l'hôtellerie et de la restauration*),
- przemysł i zrównoważony rozwój – STI2D (*sciences et technologies de l'industrie et du développement durable*),
- nauki i technologie laboratoryjne – STL (*sciences et technologies de laboratoire*),
- zarządzanie – STMG (*sciences et technologies du management et de la gestion*),
- muzyka i taniec – TMD (*techniques de la musique et de la danse*).

- Liceum zawodowe (*lycée professionnel*)

Licea zawodowe to szkoły oferujące uzyskanie kwalifikacji zawodowych pozwalających na podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie lub kontynuację nauki. Na tym poziomie edukacji przede wszystkim dominuje model kształcenia naprzemiennego – połączenie nauki w szkole z nauką w zakładzie pracy lub firmie. Uczniowie w szkole zdobywają wiedzę ogólną, a w miejscu pracy umiejętności zawodowe, nie tracąc możliwości dalszych studiów.

W liceach zawodowych nauka trwa od 2 do 3 lub 4 lat, w zależności od wybranego kierunku kształcenia i typu szkoły. Uczniowie mają do wyboru następujące ścieżki kształcenia:

- kształcenie prowadzące do uzyskania matury zawodowej – Bac Pro (*baccalauréat professionnel*)⁶⁴; oferuje ponad 80 specjalności z różnych sektorów przemysłu, gospodarki, ochrony zdrowia, spraw społecznych i sztuki; naukę można rozpocząć od razu po ukończeniu *college* lub po uzyskaniu innych dyplomów i uprawnień zawodowych,
- kształcenie prowadzące do uzyskania krajowego dyplomu kształcenia zawodowego – BEP (*brevet d'études professionnelles*)⁶⁵; można go uzyskać podczas 2–3-letniej nauki w liceum zawodowym niezależnie od przystąpienia do egzaminu matury zawodowej; dyplom ten poświadcza nabycie określonych umiejętności zawodowych,
- kształcenie prowadzące do uzyskania krajowego dyplomu technika – BT (*brevet de technicien*)⁶⁶; można go uzyskać w niektórych liceach zawodowych, ale też liceach technicznych; dyplom ten najczęściej poświadcza nabycie określonych umiejętności w wąskiej specjalizacji,

⁶⁴ <https://www.education.gouv.fr/cid20533/valorisation-de-l-enseignement-professionnel-bac-pro-en-trois-ans.html>.

⁶⁵ <https://www.education.gouv.fr/cid2558/le-brevet-etudes-professionnelles.html>.

⁶⁶ <https://eduscol.education.fr/cid55323/brevet-de-technicien.html>.

- kształcenie prowadzące do uzyskania certyfikatu umiejętności zawodowych – CAP (*certificat d'aptitude professionnelle*)⁶⁷; można go uzyskać podczas 2-letniej nauki w liceum zawodowym lub poprzez ukończenie kursu zawodowego w centrach kształcenia stażystów – CFA (*centre de formation d'apprentis*).

- Egzamin maturalny

Matura (*baccalauréat*) została wprowadzona do francuskiego systemu szkolnego w 1808 r. Jest najstarszym i najdłużej obowiązującym egzaminem szkolnym potwierdzającym ukończenie szkoły średniej i umożliwiającym wstęp na studia wyższe. Zakres egzaminu maturalnego był wielokrotnie zmieniany i uaktualniany, najczęściej w związku z wprowadzanymi szkolnymi reformami programowymi, które wynikały z przemian cywilizacyjnych i oczekiwań rynku pracy. Współczesne zasady egzaminu maturalnego zostały określone w wielu aktach prawnych i przepisach oświatowych, a zwłaszcza w kodeksie oświaty⁶⁸ – nowelizowanym w 2019 r. – o typach, klasyfikacji i zakresach egzaminów maturalnych, a także w ministerialnym okólniku (*circulaire*)⁶⁹ z 2017 r. o przygotowaniu i przeprowadzeniu egzaminów maturalnych.

We Francji zakres egzaminu maturalnego uzależniony jest od typu szkoły średniej. W liceach ogólnokształcących uczniowie przystępują do matury ogólnokształcącej (*baccalauréat général*) zgodnej z profilem jednej z trzech ścieżek kształcenia – L (humanistyczny), S (ściśły), ES (ekonomiczno-społeczny). Przy czym najwięcej uczniów przystępuje do matury o profilu S – około 52% wszystkich zdających, do matury ES – około 33% i do matury L – około 15%⁷⁰. W liceach technicznych oferowanych jest 8 typów matur technicznych (*baccalauréat technologique*) zgodnych z profilem ukończonej klasy *terminale*, a w liceach zawodowych – matura zawodowa (*baccalauréat professionnel*) w 90 specjalnościach. Co do zasady, uzyskanie matury ogólnokształcącej, technicznej lub zawodowej uprawnia do podjęcia kształcenia na poziomie pomaturalnym i wyższym, jednakże to *baccalauréat professionnel* umożliwia po ukończeniu szkoły podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie, którą podejmuje ponad 65% absolwentów liceum zawodowego.

⁶⁷ <https://www.education.gouv.fr/cid2555/le-certificat-d-aptitude-professionnelle-cap.html>.

⁶⁸ *Code de l'éducation* (D. 334-7 et D. 336-7), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071191/LEGISCTA000006166854/#LEGISCTA000006166854.

⁶⁹ *Le Bulletin officiel de l'éducation nationale, Circulaire n° 2017-053 du 23-3-2017; Baccalauréat. Préparation, déroulement et suivi des épreuves*, NOR: MENE1708505C, MENESR – DGESCO A MPE, https://www.education.gouv.fr/pid285/bulletin_officiel.html?cid_bo=114709.

⁷⁰ *Note d'information n° 18.18 : Le baccalauréat 2018, session de juin, Deep*, https://cache.media.education.gouv.fr/file/2018/76/6/depp-ni-2018-18-18-le-baccalaureat-2018-session-de-juin_982766.pdf.

W liceach ogólnokształcących i technicznych egzaminy są wieloetapowe i składają się z 12 do 16 egzaminów przedmiotowych i/lub interdyscyplinarnych. W liceach zawodowych uczniowie przystępują do 7 egzaminów, z których co najmniej połowa jest ściśle powiązana z systemem oceny ciągłej ucznia w trakcie roku szkolnego. W 2018 r. największy odsetek uczniów, bo ponad 52%, przystępował do matury ogólnokształcącej, 20% przystąpiło do matury technicznej i 28% do matury zawodowej⁷¹. Ogółem w 2018 r. odsetek wszystkich uczniów, którzy zdali egzaminy maturalne, wyniósł 88,3%⁷², z czego maturę ogólnokształcącą uzyskało 91,1% zdających, maturę techniczną – 88,9%, a maturę zawodową – 82,6%⁷³. We Francji statystyki egzaminów maturalnych utrzymują się od wielu lat na podobnym poziomie.

Szkolnictwo policealne (ISCED 4)

We Francji szkolnictwo poziomu ISCED 4 zintegrowane jest z placówkami szkolnictwa średniego, wyższego i kształcenia ustawicznego. Szkolnictwo policealne zalicza się do tzw. kształcenia krótkiego (*formation courte*) trwającego 2 lata i stąd jego popularna nazwa: *bac+2* (matura plus dwa lata nauki). Może być zorganizowane i prowadzone przez szkoły licealne lub jednostki szkolnictwa wyższego: uniwersytety (*universités*) lub specjalistyczne wyższe szkoły (*école spécialisées*). Warunkiem przyjęcia do wybranej szkoły jest uzyskanie dyplomu matury technicznej lub zawodowej. W ramach kształcenia krótkiego, prowadzonego najczęściej przez licea techniczne lub zawodowe oraz uniwersytety, można uzyskać krajowy wyższy dyplom technika – BTS (*brevet de technicien supérieur*) w ponad 100 różnych specjalnościach, między innymi z bankowości, zarządzania, przemysłu, informatyki. Natomiast kształcenie prowadzące do uzyskania uniwersyteckiego dyplomu technicznego – DUT (*diplôme universitaire de technologie*) realizowane jest w 115 uniwersyteckich instytutach technicznych – IUT (*Instituts Universitaires de Technologie*). Instytuty oferują kształcenie w obszarze usług (np. logistyka, transport, handel) i przemysłu (np. przemysł spożywczy, budownictwo przemysłowe, budowa maszyn). Inną propozycją kształcenia krótkiego są zawodowe studia uniwersyteckie w obszarach odpowiadających przede wszystkim na potrzeby przedsiębiorstw lokalnych (np. rolnictwo, prawo, handel, hotelarstwo, zdrowie, sport). Kształcenie prowadzi do uzyskania dyplomu uniwersyteckiego w dziedzinie nauk ścisłych i technicznych – DEUST (*diplôme d'études universitaires scientifiques et techniques*)⁷⁴. Program obejmuje 4 semestry nauki, w tym

⁷¹ *Résultats de la session de juin du baccalauréat 2018*, <https://www.education.gouv.fr/cid132822/resultats-de-la-session-de-juin-du-baccalaureat-2018.html>.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Études et statistiques de la Depp. Le baccalauréat 2018 – Session de juin*, <https://www.education.gouv.fr/cid132806/le-baccalaureat-2018-session-de-juin.html>.

⁷⁴ DEUST, <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Organisation-des-etudes-superieures/Les-DEUST>.

8–10 tygodni obowiązkowych praktyk zawodowych w 110 zawodach (np. asystent prawny, obsługa sieci informatycznych, dystrybucja produktów żywnościowych, instruktor odnowy biologicznej).

Inną formą kształcenia typu *bac+2* są klasy przygotowawcze do wielkich szkół⁷⁵ – CPGE (*classes préparatoires aux grandes écoles*)⁷⁶. Klasy przygotowawcze są filiami wielkich szkół i najczęściej umiejscowione są przy renomowanych liceach. Warunkiem przyjęcia do CPGE jest bardzo dobry wynik egzaminu maturalnego. Celem dwuletniej nauki jest podniesienie poziomu wiedzy umożliwiającej przygotowanie do zdania egzaminu wstępnego do wielkiej szkoły oraz podjęcie studiów w konkretnej dziedzinie. Program klas przygotowawczych ściśle odpowiada profilowi uzyskanej matury, profilowi wybranego egzaminu wstępnego do CPGE i kierunkowi planowanych studiów. Kandydaci mają do wyboru trzy profile klas przygotowawczych: humanistyczny (*littéraire*), ścisły (*scientifique*) oraz ekonomiczny i handlowy (*économique et commerciale*)⁷⁷. Program nauczania wymaga od ucznia dużej samodzielności, dyscypliny, talentu i pracy. Nauczanie odbywa się w formie wykładów, zajęć kierowanych (w małych grupach) i pracy indywidualnej pod opieką tutora. Dodatkowo uczniowie przygotowują dużo indywidualnych ustnych i pisemnych prac domowych o charakterze analitycznym i badawczym. Regularnie poddawani są ocenie ciągłej i przygotowywani do różnych typów egzaminów. Klasę przygotowawczą można powtórzyć tylko raz i wyłącznie w drugim, ostatnim roku nauki.

Szkolnictwo wyższe (ISCED 5, 6, 7, 8)

Podstawy prawne dotyczące szkolnictwa wyższego uregulowane zostały w kodeksie oświaty (część III: kształcenie wyższe)⁷⁸. Zgodnie artykułami L611-1 do 5 kodeksu wszystkie placówki szkolnictwa wyższego podlegają władzy i kontroli ministra do spraw szkolnictwa wyższego. Publiczne szkoły wyższe mogą wypełniać funkcje o charakterze naukowym, kulturalnym i zawodowym.

Francuski system szkolnictwa wyższego oparty jest na trójstopniowej strukturze studiów:

⁷⁵ Wielkie szkoły (*grandes écoles*) – elitarne szkoły wyższe, do których wymagany jest selekcyjny egzamin wstępny po ukończeniu kształcenia w dwuletnich placówkach noszących nazwę klas przygotowawczych do wielkich szkół (*classes préparatoires aux grandes écoles*).

⁷⁶ Onisep, CPGE, <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Après-le-bac/Organisation-des-etudes-superieures/Les-classes-preparatoires-aux-grandes-ecoles-CPGE/Les-etudes-en-classes-preparatoires>.

⁷⁷ *Classes préparatoires aux grandes écoles* (CPGE), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid20182/classes-preparatoires-aux-grandes-ecoles-c.p.g.e.html>.

⁷⁸ *Code de l'éducation, Troisième partie: Les enseignements supérieurs, Livre VI: L'organisation des enseignements supérieurs, Titre Ier: L'organisation générale des enseignements*, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071191/LEGISCTA000006120391/#LEGISCTA000042813280.

- studia pierwszego stopnia – studia licencjackie (*licence*),
- studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie (*master*),
- studia trzeciego stopnia, czyli studia doktoranckie (*doctorat*).

Różnorodność typów instytucji szkolnictwa wyższego, sposobu rekrutacji, długości trwania i zasad dyplomowania ma długą tradycję, ściśle związaną z historycznymi i społecznymi uwarunkowaniami oświaty we Francji. Placówki edukacyjne, w których można podjąć studia, to uniwersytety (*universités*), wielkie szkoły (*grandes écoles*), wyższe szkoły specjalistyczne (*écoles spécialisées*).

Uniwersytety przyjmują na studia absolwentów liceów ogólnokształcących, technicznych i zawodowych. Warunkiem jest uzyskanie świadectwa maturalnego o profilu zgodnym z kierunkiem studiów. W klasycznym modelu studiów uniwersyteckich można podjąć studia licencjackie (3 lata). Po uzyskaniu dyplomu *licence* można kontynuować naukę na studiach magisterskich (2 lata). Po obronie pracy magisterskiej i uzyskaniu dyplomu magistra (*master*), trzecim stopniem w trójstopniowej strukturze studiów są kilkuletnie (3–6 lat) studia doktoranckie, kończące się obroną pracy doktorskiej (*doctorat*).

W ramach instytucji uniwersyteckich, których misją jest przekazywanie wiedzy i prowadzenie badań naukowych, działają także uniwersytety o profilu technicznym (*université de technologie*). Ich zadaniem jest kształcenie inżynierów oraz rozwijanie kierunkowych badań w obszarze inżynierjno-technologicznym. Warunkiem przyjęcia na studia w uniwersytecie technicznym jest uzyskanie świadectwa maturalnego sprofilowanego na przedmioty ścisłe – Bac S (*baccalauréat scientifique*).

Uniwersytety prowadzą także studia medyczne w zakresie medycyny, stomatologii, farmacji, położnictwa, fizjoterapii i ratownictwa medycznego. Podstawowe studia lekarskie trwają 9 lat, a kolejne 2–3 lata przeznaczone są na studia specjalizacyjne. We Francji liczba miejsc na studiach medycznych określana jest każdego roku centralnie przez rząd zgodnie z zasadą *numerus clausus*. Nabór na pierwszy rok studiów medycznych odbywa się na podstawie świadectwa maturalnego, gdzie szczególnie ceniona jest matura o profilu ścisłym – Bac S. Pierwszy rok studiów realizowany jest w tzw. wspólnym roku dla studiów medycznych – PACES (*première année commune aux études de santé*)⁷⁹. Pod koniec pierwszego i drugiego semestru PACES przeprowadzane są trudne selekcyjne egzaminy, które zdaje około 20% studentów⁸⁰. Zdany egzamin staje się przepustką do dalszych studiów medycznych.

Jak już wyżej wspomniano, we Francji obok uniwersytetów w systemie szkolnictwa wyższego funkcjonują instytucje określane mianem wielkich szkół – *gran-*

⁷⁹ PACES, <http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Principaux-domaines-d-etudes/Les-etudes-medicales/La-PACES-organisation-de-la-1re-annee-des-etudes-de-sante>.

⁸⁰ [Http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Principaux-domaines-d-etudes/Les-etudes-medicales/Les-etudes-de-medecine](http://www.onisep.fr/Choisir-mes-etudes/Apres-le-bac/Principaux-domaines-d-etudes/Les-etudes-medicales/Les-etudes-de-medecine).

*des écoles*⁸¹. Są to publiczne i prywatne szkoły wyższe o dużych wymaganiach wstępnych wobec kandydatów oraz prezentujące wysoki poziom naukowo-dydaktyczny wynikający ze stopnia specjalizacji w danej dziedzinie. Miano wielkich szkół noszą:

- wyższe szkoły normalne, np. *écoles normales supérieures*⁸², gdzie kształcą się przyszli naukowcy i nauczyciele oraz pracownicy sektorów administracji i biznesu,
- wyższe szkoły o profilu politechnicznym, np. Wyższa Krajowa Szkoła Górnicza w Paryżu (*École nationale supérieure des mines de Paris*)⁸³,
- wyższe szkoły rolnicze, np. Instytut Nauk i Przemysłu Zasobów Naturalnych (*Institut des sciences et industries du vivant et de l'environnement*)⁸⁴,
- wyższe szkoły ekonomiczno-polityczne, np. Instytut Nauk Politycznych – IEP (*Institut d'études politiques*)⁸⁵,
- wyższe szkoły wojskowe, np. Politechnika (*École polytechnique*)⁸⁶,
- wyższe szkoły służby cywilnej, np. Krajowa Szkoła Administracji – ENA (*École nationale d'administration*)⁸⁷.

Nabór kandydatów odbywa się na podstawie selekcyjnego egzaminu wstępnego, do którego mogą przystąpić tylko absolwenci specjalnego cyklu dwuletnich klas przygotowawczych do wielkich szkół (CPGE). Uczelnie kształcą ograniczoną liczbę studentów, a podczas studiów stosują wysokie wymagania egzaminacyjne. *Grandes écoles* uznawane są za uczelnie prestiżowe i elitarne, a ich ukończenie staje się swoistą przepustką do świata nauki, polityki i wielkiego biznesu.

Oprócz studiów uniwersyteckich lub prowadzonych w wielkich szkołach francuski system szkolnictwa wyższego oferuje także możliwość podjęcia nauki w wyższych szkołach specjalistycznych (*écoles spécialisées*). Są to szkoły ukierunkowane na kształcenie specjalistyczne w konkretnej dziedzinie (np. agronomia, handel, architektura) lub interdyscyplinarne, łączące kilka dziedzin (np. sztuki audiowizualne, biotechnologia, komunikacja społeczna i reklama). Warunkiem koniecznym do rozpoczęcia nauki jest posiadanie co najmniej dyplomu maturального o profilu zgodnym z wybranym kierunkiem studiów. Pozostałe wymagania, jak egzamin wstępny lub egzamin uzdolnień, rozmowa kwalifikacyjna lub konkurs świadectw, najczęściej zależą od liczby kandydatów i wolnych miejsc,

⁸¹ Pierwsze wielkie szkoły zostały założone w połowie XVIII wieku z inicjatywy władz państwowych, w celu zapewnienia wysoko wykwalifikowanych specjalistów w kluczowych dla Francji obszarach, jak np. administracja państwa, obronność, budownictwo, przemysł, górnictwo, weterynaria, edukacja.

⁸² [Http://www.ens.fr/](http://www.ens.fr/).

⁸³ [Http://www.mines-paristech.fr/](http://www.mines-paristech.fr/).

⁸⁴ [Http://www2.agroparistech.fr/](http://www2.agroparistech.fr/).

⁸⁵ [Http://www.sciencespo.fr/](http://www.sciencespo.fr/).

⁸⁶ [Https://www.polytechnique.edu/](https://www.polytechnique.edu/).

⁸⁷ [Https://www.ena.fr/](https://www.ena.fr/).

a także od charakteru i profilu uczelni. Długość studiów zależy od profilu kształcenia i najczęściej trwa od 2 do 4 lat. Dyplomy uzyskiwane np. w zakresie paramedycznym, opieki społecznej, rachunkowości i zarządzania mają charakter dyplomów państwowych – DE (*diplôme d'État*). Wiele prywatnych szkół w dziedzinach artystycznych wydaje swoje własne dyplomy, których prestiż zależy wyłącznie od oceny środowiska zawodowego. W większości jednak wydawane dyplomy szkół wyższych specjalistycznych powinny znajdować się w krajowym wykazie świadectw zawodowych – RNCP (*Répertoire national des certifications professionnelles*)⁸⁸.

We Francji w roku 2019 działało ogółem 67 instytucji o statusie publicznych uniwersytetów oraz 166 innych publicznych instytucji szkolnictwa wyższego o charakterze naukowym, artystycznym, administracyjnym i zawodowym⁸⁹.

Kształcenie nauczycieli

We Francji kształcenie nauczycieli odbywa się w placówkach uniwersyteckich i instytucjach kształcenia ustawicznego. Wszyscy nauczyciele zatrudnieni w publicznych przedszkolach, szkołach elementarnych, szkołach średnich pierwszego i drugiego stopnia muszą mieć ukończone studia wyższe na poziomie magisterskim (*master*), ukończyć jedną z 32 uniwersyteckich wyższych szkół nauczycielskich i edukacji – ESPE (*écoles supérieures du professorat et de l'éducation*)⁹⁰ lub jedną z 4 elitarnych wyższych szkół normalnych (*écoles normales supérieures*) oraz przystąpić do specjalnych krajowych konkursów rekrutujących nauczycieli do pracy w wybranych szkołach.

Najczęściej wybraną ścieżką kształcenia do zawodu nauczycielskiego jest ukończenie 3-letnich uniwersyteckich studiów licencjackich i rozpoczęcie 2-letnich studiów magisterskich w wyższej szkole nauczycielstwa i edukacji. Innym,

⁸⁸ [Http://www.rncp.cncp.gouv.fr/](http://www.rncp.cncp.gouv.fr/).

⁸⁹ *Établissements d'enseignement supérieur et de recherche, Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation*, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid49705/etablissements-d-enseignement-superieur-et-de-recherche.html>.

⁹⁰ Wyższe Szkoły Nauczania i Edukacji (ESPE) są to uniwersyteckie jednostki, których zadaniem jest przygotowanie do zawodu nauczycieli przedszkoli, szkół elementarnych i średnich oraz pedagogów i psychologów szkolnych. Zostały utworzone w 2013 r., zastępując wcześniej działające Uniwersyteckie Instytuty Kształcenia Nauczycieli (IUFM). Wyższe Szkoły Nauczania i Edukacji są jednostkami prowadzącymi studia magisterskie. Do ESPE przyjmowani są absolwenci posiadający dyplom licencjata (poziom bac +3). Studia dyscyplinarne połączone z praktyką zawodową trwają dwa lata i pozwalają uzyskać krajowy dyplom studiów magisterskich (poziom bac +5). Program ESPE przewiduje przygotowanie przyszłych nauczycieli do zdania niezbędnych egzaminów zewnętrznych umożliwiających rozpoczęcie kariery nauczycielskiej w szkole.

równie często wybieranym rozwiązaniem jest kontynuacja studiów magisterskich w wybranej dziedzinie i równoczesne podjęcie studiów nauczycielskich w ESPE⁹¹. Takie rozwiązanie daje przyszłemu nauczycielowi możliwość uzyskania dwóch dyplomów magisterskich – jednego z kierunkowego przedmiotu nauczania, a drugiego z wyższej szkoły nauczycielstwa i edukacji. Do wykonywania zawodu nauczyciela, oprócz dyplomu ukończenia uniwersyteckich studiów kierunkowych oraz dyplomu ukończenia ESPE, niezbędne jest przystąpienie do egzaminu konkursowego, w wyniku którego uzyskuje się odpowiednie kwalifikacje uprawniające do nauki w określonych placówkach. Egzaminy organizowane są raz w roku przez centralne władze oświatowe. Liczba miejsc jest ściśle określona i bezpośrednio związana z zapotrzebowaniem na nauczycieli w poszczególnych szkołach. W wyniku egzaminów uprawnienia można uzyskać w następujących grupach zawodowych:

- nauczyciele przedszkolni i szkół elementarnych – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli przedszkolnych i szkół elementarnych – CRPE (*concours de recrutement de professeurs des écoles*)⁹²; egzamin składa się z trzech części pisemnych i ustnych sprawdzających wiedzę i umiejętności między innymi z języka ojczystego, matematyki, przedmiotów artystycznych, wychowania fizycznego i sportowego, psychologii i pedagogiki,
- nauczyciele szkół średnich – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli przedmiotowych do szkoły średniej pierwszego i drugiego stopnia; w wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo nauczycielskich umiejętności zawodowych do nauczania w szkole średniej – CAPES (*certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré*)⁹³; egzamin składa się z części pisemnej i ustnej, sprawdzających wiedzę i umiejętności z kierunkowego przedmiotu nauczania,
- nauczyciele w liceach zawodowych – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli do pracy w liceach zawodowych; w wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo nauczycielskich umiejętności zawodowych do nauczania w liceach zawodowych – CAPLP (*certificat d'aptitude au professorat de lycée professionnel*)⁹⁴; egzamin składa się z dwóch części pisemnych (teoria przedmiotu) i dwóch ustnych (praktyka dydaktyczna, przeprowadzenie fragmentu zajęć) bezpośrednio związanych z dziedziną, którą zamierza nauczać kandydat,

⁹¹ <https://www.education.gouv.fr/cid72796/espe-les-ecoles-superieures-du-professorat-et-de-l-education.html>.

⁹² <http://www.devenirenseignant.gouv.fr/pid33983/enseigner-de-la-maternelle-a-l-elementaire-le-crpe.html>.

⁹³ <http://www.devenirenseignant.gouv.fr/pid33985/enseigner-au-college-ou-au-lycee-general-le-capes.html>.

⁹⁴ <https://www.studyrama.com/formations/specialites/enseignement/passer-le-caplp-certificat-d-aptitude-au-professorat-18931>.

- nauczyciele wychowania fizycznego i sportu w szkołach średnich – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli wychowania fizycznego i sportu do pracy we wszystkich szkołach średnich; w wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo umiejętności zawodowych do prowadzenia przedmiotu wychowanie fizyczne i zajęć sportowych – CAPEPS (*certificat d'aptitude au professorat d'éducation physique et sportive*)⁹⁵,
- nauczyciele w liceach nauczający przedmioty z dziedzin technicznych i specjalnościowych (np. biotechnologie, kosmetologia, rachunkowość) – egzamin konkursowy rekrutujący nauczycieli z dziedzin praktyczno-technicznych do pracy w liceach; w wyniku egzaminu uzyskuje się świadectwo umiejętności zawodowych do prowadzenia przedmiotów technicznych – CAPET (*certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement technique*)⁹⁶.

We Francji nauczyciele, którzy w wyniku egzaminów konkursowych uzyskali świadectwo nauczycielskich umiejętności zawodowych, otrzymują status urzędnika państwowego (*fonctionnaire de l'État*). Status urzędnika z jednej strony daje stabilność zatrudnienia, określa ścieżkę awansu zawodowego wraz z poziomem uposażenia, a z drugiej strony wymaga pełnej dyspozycyjności zawodowej, która związana jest z możliwością bycia skierowanym przez władze oświatowe do innej placówki szkolnej, co może wiązać się ze zmianą nie tylko miejsca pracy, ale i zamieszkania. Przywileje i obowiązki nauczycieli szkół publicznych wynikają z przypisania ich do jednego z 30 okręgów oświatowych, tzw. akademii (*académies*), w których są zatrudnieni. Nauczyciele należą do korpusu urzędniczego, a ich miejsce pracy uzależnione jest od aktualnych potrzeb edukacyjnych i decyzji władz okręgu oświatowego.

Dyrektorzy szkół

Warunkiem ubiegania się o stanowisko dyrektora szkoły jest posiadanie dyplomu ukończenia nauczycielskich studiów magisterskich oraz co najmniej 3-letni staż w zawodzie nauczycielskim. Osoby starające się o mianowanie na stanowisko dyrektora szkoły, po spełnieniu wymogów formalnych (złożenie niezbędnych dokumentów), zostają wpisane na departamentalną listę osób spełniających niezbędne kryteria (*liste d'aptitude départementale*). Następnie specjalnie powołana departamentalna komisja ocenia przedstawioną dokumentację oraz przeprowadza rozmowę z kandydatami. Na tej podstawie komisja wydaje opinię w sprawie przyjęcia do grupy potencjalnych kandydatów na dyrektorów szkół. Wybrani kandydaci przechodzą 3-tygodniowy kurs szkoleniowy zakończony egzaminem. Na podstawie wyników egzaminu i liczby oferowanych wakatów kandydatom

⁹⁵ <http://www.devenirenseignant.gouv.fr/pid33986/enseigner-education-physique-sportive-capeps.html>.

⁹⁶ <https://www.studyrama.com/formations/specialites/enseignement/passer-le-cafet-certificat-d-aptitude-au-professorat-18930>.

przydziela się stanowisko kierownicze. Po mianowaniu na stanowisko dyrektora szkoły są oni zobowiązani do odbycia dodatkowego specjalistycznego 2-tygodniowego kursu szkoleniowego.

Szkolnictwo prywatne

W konsekwencji historycznych i prawnych uwarunkowań szkolnictwo prywatne, stanowi nieodłączny element francuskiego systemu oświatowego⁹⁷. Mimo że we francuskim systemie oświatowym dominuje szkolnictwo publiczne, to, realizując konstytucyjną dewizę Republiki dotyczącą wolności, równości i braterstwa, ponad 20% placówek edukacyjnych ma charakter prywatny⁹⁸. Prawną podstawę ich funkcjonowania oraz istotę podległości wobec kontroli państwa określają trzy podstawowe dokumenty: kodeks oświaty (art. L441-1-4 i art. L914-1-6)⁹⁹, ustawa nr 59-1557 z 31 grudnia 1959 r. dotycząca relacji między państwem a prywatnymi placówkami edukacyjnymi (powszechnie nazywana ustawą Debré)¹⁰⁰ oraz ustawa nr 2018-266 z 13 kwietnia 2018 r. dotycząca uproszczenia i lepszego uregulowania systemu otwierania i nadzorowania prywatnych instytucji edukacyjnych (powszechnie nazywana ustawą Gatel)¹⁰¹.

Status prawny prywatnych instytucji edukacyjnych uzależniony jest od typu kontraktu, jaki zawierają z publicznymi władzami. Prywatne instytucje edukacyjne dzielą się na szkoły lub placówki działające „poza umowę” (*hors contrat*) i te działające „na podstawie umowy” (*sous contrat*). Nowo powstające prywatne placówki szkolne (oświatowe) muszą uzyskać akceptację i zgodę na swoją działalność od czterech podmiotów władzy publicznej: 1) rektora okręgu oświatowego (*recteur de l'académie*), 2) burmistrza (*maire*), 3) prokuratora Republiki (*procureur de la République*) i 4) prefekta (*préfet*)¹⁰².

⁹⁷ J. Georgel, A.-M. Thorel, *L'enseignement privé en France du VIIIe au XXe siècle*, Paris 1995.

⁹⁸ *Repères et références statistiques (enseignement, formation, recherche) 2018*, Ministère de l'Éducation nationale, https://cache.media.education.gouv.fr/file/RERS_2018/28/7/depp-2018-RERS-web_1075287.pdf.

⁹⁹ *Code de l'éducation*, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071191/>.

¹⁰⁰ *Loi n°59-1557 du 31 décembre 1959 sur les rapports entre l'Etat et les établissements d'enseignement privés*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000693420>.

¹⁰¹ *Loi n° 2018-266 du 13 avril 2018 visant à simplifier et mieux encadrer le régime d'ouverture et de contrôle des établissements privés hors contrat*, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000036798673&categorieLien=id>.

¹⁰² Urzędnik administracji publicznej stojący na czele departamentu.

Każdemu z tych czterech organów przysługuje trzymiesięczny okres na zbada-
nie wniosku i wydanie uzasadnionej decyzji. Analizując wniosek, każdy z wy-
mienionych podmiotów ma obowiązek:

- wziąć pod uwagę zgodność zawartych we wniosku informacji z obowiązują-
cym prawem,
- zbadać, czy placówka zapewni porządek publiczny oraz daje gwarancję pełnej
ochrony dzieci i młodzieży,
- dokonać weryfikacji osoby założycielskiej, prowadzącej lub wnioskującej
o powołanie placówki; pod uwagę bierze się między innymi obywatelstwo,
karalność, sytuację finansową, wykształcenie, uzyskane dyplomy, doświad-
czenie zawodowe, opinie dotychczasowych pracodawców, inne aspekty, np.
działalność społeczną,
- przeanalizować charakter placówki (edukacyjny, nieedukacyjny, wychowaw-
czy, opiekuńczy, zawodowy) i ocenić jej przydatność dla okręgu oświatowego
oraz społeczności lokalnej.

Uzyskanie zgody daje możliwość prowadzenia działalności edukacyjnej „poza
umową”, lecz bez finansowania z budżetu państwa. Placówki takie mogą być fi-
nansowane wyłącznie z opłat wnoszonych przez rodziców uczniów, z darowizn
lub z funduszy zagranicznych. Szkoły „poza umową” nie muszą realizować ofi-
cjalnego ministerialnego programu nauczania, lecz nie mają prawa do wydawa-
nia państwowych świadectw szkolnych. Oznacza to, że rodzice uczniów, którzy
uważają, że oficjalny program nauczania (do realizacji którego zobowiązane są
szkoły publiczne i prywatne „na podstawie umowy”) nie jest odpowiedni dla ich
dzieci np. z powodów religijnych, filozoficznych lub innych, mogą wybrać szkołę
„poza umową”, która jest bliższa i zgodna z ich przekonaniami.

Nie wcześniej jak po pięciu latach działalności i uzyskaniu pozytywnej oceny
władz publicznych placówka może złożyć wniosek o rozpoczęcie działalności „na
podstawie umowy”. Uzyskanie takiej możliwości i podpisanie umowy *sous contrat*
skutkuje z jednej strony koniecznością realizowania programu nauczania okre-
ślonego przepisami ministerstwa oraz przyjmowaniem uczniów lub wychowan-
ków bez względu na ich pochodzenie, poglądy i wyznanie, a z drugiej – po stronie
państwa spoczywa zobowiązanie dofinansowywania działalności takiej placówki.

W ramach działalności „na podstawie umowy”, gdy istnieje takie zapotrzebo-
wanie wyrażone przez rektora akademii (okręgu oświatowego), jest możliwość
zawarcia dwóch rodzajów umowy: umowy zwykłej (*contrat simple*) lub umowy
o stowarzyszeniu z publiczną służbą edukacyjną (*contrat d'association au service
public de l'éducation*). Umowa zwykła przeznaczona jest dla prywatnych przed-
szkoli, prywatnych szkół podstawowych oraz prywatnych ośrodków i placówek
szkolnych przeznaczonych dla uczniów niepełnosprawnych. Do umowy o sto-
warzyszeniu z publiczną służbą edukacyjną może przystąpić każda prywatna
placówka od poziomu przedszkola aż do szkoły średniej. Placówka prywatna
działająca „na podstawie umowy” realizuje ministerialny program nauczania,

otrzymuje dotacje finansowe, a nauczyciele opłacani są z budżetu państwa. Podana jest także regularnym kontrolom i wizytacjom pedagogicznym i dydaktycznym przeprowadzanym przez władze departamentalne i okręgu oświatowego.

W 2019 r. na ogólną liczbę zarejestrowanych 50 128 przedszkoli i szkół elementarnych, 11% stanowiły placówki prywatne (9% „na podstawie umowy” i 2% „poza umową”). W szkolnictwie średnim pierwszego i drugiego stopnia ogółem zarejestrowanych było 11 380 *collège* i liceów różnych typów, z czego 31% miało status placówek prywatnych (25% „na podstawie umowy” i 6% „poza umową”)¹⁰³.

Inne działania edukacyjne, problemy

Koniec drugiej dekady XXI wieku charakteryzował się w polityce oświatowej Francji dużą aktywnością działań edukacyjnych mających na celu wzmocnienie kształcenia i wychowania obywatelskiego, realizowanego przez zwiększenie dostępności, jakości i intensywności przekazywania uczniom wiedzy o istocie wartości Republiki. Przeszkolono w tym zakresie ponad 300 000 nauczycieli, powołano charytatywny ruch na rzecz uświadamiania i przekazywania uczniom wiedzy o wartościach Republiki pod nazwą Obywatelska Rezerwa Edukacji Narodowej – RCEn (*La Réserve citoyenne de l'Éducation nationale*)¹⁰⁴, w którym działa ponad 6000 wolontariuszy (2019 r.), wprowadzono do wszystkich szkół Kartę laickości szkolnej (*La charte de la laïcité à l'école*)¹⁰⁵, uruchomiono wiele projektów szkoleniowych, a wśród nich flagowy program o równości płci, edukacji przeciwko rasizmowi i antysemityzmowi, dotyczący rozwoju krytycznego myślenia i zapobiegania radykalizacji pod nazwą „Wartości Republiki” (*Les valeurs de la République*)¹⁰⁶. Dodatkowo wszystkie uroczystości szkolne związane

¹⁰³ *Statistiques – publications annuelles – Edition 2020. Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance*, https://cache.media.enseignementsup-recherche.gouv.fr/file/2020/43/5/reperes_et_references_statistiques_2020_1316435.pdf.

¹⁰⁴ <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34258>; Obywatelska Rezerwa Edukacji Narodowej (*La Réserve citoyenne de l'Éducation nationale – RCEn*) została powołana w 2015 r. (*Code de l'éducation – Article L911-6-1*). Oferuje wszystkim obywatelom możliwość zgłaszania się do zespołów edukacyjnych, których celem jest uświadamianie i przekazywanie uczniom wiedzy o wartościach Republiki. Uczestnictwo w RCEn jest formą indywidualnego dobrowolnego zobowiązania obywatela, który pragnie pomóc w przekazywaniu wartości Republiki. Działalność ma charakter wolontaryjny i wspierający pracę nauczycieli. Członkowie Rezerwy mogą bezpośrednio uczestniczyć w kształtowaniu postaw uczniów, a instytucje oświatowe mogą skorzystać z doświadczeń i zaangażowania podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.

¹⁰⁵ <https://www.education.gouv.fr/cid95865/la-laicite-a-l-ecole.html>.

¹⁰⁶ <https://www.reseau-canope.fr/les-valeurs-de-la-republique.html>; program umieszczony na stronach Réseau Canopé, francuskiej instytucji publicznej powołanej w celu

z wręczeniem uczniom uzyskanych świadectw i dyplomów muszą odbywać się w zgodzie z ideą laickości publicznej oświaty.

Innym obszarem francuskiej polityki oświatowej jest reforma obowiązku szkolnego i obowiązku nauczania. Zgodnie z ustawą znaną pod nazwą „szkoła zaufania” (*loi pour une École de la confiance*)¹⁰⁷ zmianie uległ wiek rozpoczęcia obowiązku szkolnego. Od 2019 r. obowiązkiem szkolnym i obowiązkiem kształcenia zostały objęte wszystkie osoby w wieku od 3 lat do 18 lat (dotychczas od 6 do 16 lat).

Pomimo dużych sił i środków skierowanych przez władze oświatowe na realizację w szkołach publicznych podstawowych zasad równościowych Republiki, nadal dużym problemem pozostaje zagadnienie wpływu nierówności społecznych i ekonomicznych na wyniki szkolne uczniów ze środowisk defaworyzowanych, pochodzących z rodzin zagrożonych marginalizacją lub wykluczeniem społecznym wynikającym najczęściej z biedy, bezrobocia, niepełnosprawności, orientacji seksualnej rodziców, innej kultury, religii itp. W celu wsparcia uczniów zagrożonych marginalizacją władze oświatowe w latach 2017–2019 zintensyfikowały działania programowo-organizacyjne umożliwiające zmniejszenie edukacyjnych nierówności. Podstawą działań wspierających stał się program „Edukacja priorytetowa” (*Éducation prioritaire*)¹⁰⁸. Przyjęto w nim, że główne działania skupią się na korygowaniu nierówności przez selektywne wzmocnienie działań edukacyjnych w obszarach i środowiskach społecznych, w których niepowodzenia szkolne są najwyższe. W pierwszej fazie realizacji programu zdiagnozowano stan aktualny i opracowano mapę placówek zakwalifikowanych do edukacji priorytetowej – REP (*Réseau d'éducation prioritaire*), w której wyodrębniono dwie kategorie: REP – wybrane szkoły o zwiększonych trudnościach społecznych oraz REP+, do której zakwalifikowano placówki z odizolowanych dzielnic lub sektorów o największej koncentracji problemów społecznych. Szkoły zakwalifikowane do REP i REP+ uzyskały prawo tworzenia małych klas (do 12 uczniów)¹⁰⁹, stosowania niestandardowych metod dydaktycznych, a przy realizacji programu

---

rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych w edukacji, a także edukacji artystycznej i kulturalnej. Réseau Canopé pozostaje pod nadzorem Ministerstwa Edukacji.

¹⁰⁷ *LOI n° 2019-791 du 26 juillet 2019 pour une école de la confiance*, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038829065/>.

¹⁰⁸ <https://www.education.gouv.fr/cid187/l-education-prioritaire.html>.

¹⁰⁹ We Francji średnia krajowa liczebności uczniów w klasach wynosi: w szkole elementarnej – 25 uczniów, w *collège* – 24, w liceach ogólnokształcących – 28 i w liceach zawodowych – 20 uczniów. Małe klasy w REP i REP+ tworzy się przez podział dotychczas istniejących klas o liczebności większej niż 18 uczniów. W 2017 r. w pierwszych trzech klasach szkół elementarnych (CP, CE1 i CE2) do klas podzielonych (*classes dédoublées*) uczęszczało 60 000 uczniów, w 2018 r. – 190 000, a w 2019 r. – 300 000 uczniów (na podstawie: *L'éducation prioritaire*, <https://www.education.gouv.fr/cid187/l-education-prioritaire.html>).

wykorzystania indywidualnych zainteresowań i talentów uczniów. Placówki zostały zobligowane do zintensyfikowania współpracy z rodzicami i zewnętrznymi instytucjami. Projekt „Edukacja priorytetowa” otrzymał także dodatkowe środki finansowe na nowe etaty nauczycielskie, wypłatę stałych rocznych dodatków dla każdego nauczyciela (1000 euro/rocznie) zatrudnionego w szkołach REP i REP+ oraz na obowiązkowe szkolenia i konsultacje edukacyjno-zawodowe.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Republiki Francuskiej [*Constitution de la République française*], <https://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>.
- Kodeks oświaty [*Code de l'éducation*], <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGI-TEXT000006071191/>.
- Ustawa z 16 czerwca 1881 r. ustanawiająca całkowicie bezpłatne kształcenie podstawowe w szkołach publicznych. Prawo określane jako „Jules Ferry” i „Bert Paul” [*Loi du 16 juin 1881 établissant la gratuite absolue de l'enseignement primaire dans les écoles publiques. Loi dite „Jules Ferry” et „Bert Paul”*], <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000877118>.
- Ustawa z 28 marca 1882 r. o organizacji szkolnictwa podstawowego [*Loi du 28 mars 1882 portant sur l'organisation de l'enseignement primaire*], <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070887/>.
- Ustawa z 30 października 1886 r. o organizacji szkolnictwa podstawowego [*Loi du 30 octobre 1886 portant sur l'organisation de l'enseignement primaire*], <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070886/>.
- Ustawa z 9 sierpnia 1936 r. o obowiązkowej szkole podstawowej [*Loi du 9 août 1936 sur l'enseignement primaire obligatoire*], <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGI-TEXT000006070887/>.
- Ustawa nr 59-1557 z 31 grudnia 1959 r. o relacjach między państwem a prywatnymi instytucjami oświatowymi [*Loi n°59-1557 du 31 décembre 1959 sur les rapports entre l'Etat et les établissements d'enseignement privés*], <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000693420/>.
- Ustawa nr 809 z 13 sierpnia 2004 r. o wolnościach i odpowiedzialności władz lokalnych [*Loi n° 2004-809 du 13 août 2004 relative aux libertés et responsabilités locales*], <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000804607&categorieLien=id>.
- Ustawa nr 1563 z 16 grudnia 2010 r. o reformie samorządów terytorialnych [*Loi n° 2010-1563 du 16 décembre 2010 de réforme des collectivités territoriales*], <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023239624&categorieLien=id>.
- Ustawa nr 2018-266 z 13 kwietnia 2018 r. o uproszczeniu i lepszym uregulowaniu systemu otwierania i kontrolowania prywatnych placówek działających poza umową [*LOI*

- n° 2018-266 du 13 avril 2018 visant à simplifier et mieux encadrer le régime d'ouverture et de contrôle des établissements privés hors contrat*], <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000036798673/>.
- Ustawa nr 2019-791 z 26 lipca 2019 r. o szkole zaufania [*Loi n° 2019-791 du 26 juillet 2019 pour une école de la confiance*], <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000038829065/>.
- Dekret nr 2013-682 z 24 lipca 2013 r. w sprawie zmodyfikowanych etapów edukacyjnych [*Décret n° 2013-682 du 24 juillet 2013 relatif aux cycles d'enseignement modifié*], <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191&idArticle=LEGIARTI000027760034&dateTexte=&categorieLien=cid>.
- Dekret nr 2015-1616 z 10 grudnia 2015 r. w sprawie regionów oświatowych [*Décret n° 2015-1616 du 10 décembre 2015 relatif aux régions académiques*], <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000031593224&categorieLien=id>.
- Rozporządzenie (ordonans) nr 59-45 z 6 stycznia 1959 r. w sprawie wydłużenia obowiązku szkolnego [*Ordonnance n°59-45 du 6 janvier 1959 portant prolongation de la scolarité obligatoire*], <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000705646/>.

Literatura

- Dziewulak D., *Polityka oświatowa. Przegląd ekspertyz z wybranych obszarów oświatowych (lata 2008–2018)*, Warszawa 2020, <https://doi.org/10.31268/d.dziewulak.2020.01>.
- Dziewulak D., *Ustroje szkolne państw członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2020, <https://doi.org/10.31268/d.dziewulak.2020.02>.
- Georgel J., Thorel A.-M., *L'enseignement privé en France du VIIIe au XXe siècle*, Paris 1995.
- Mayeur F., *Histoire générale de l'enseignement et de l'éducation en France, 1789–1930, tome 3*, Paris 2004.
- Viguerie J., *La Dégradation de l'école en France*, Paris 2020.

Inne

- Classes préparatoires aux grandes écoles (CPGE)*, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid20182/classes-preparatoires-aux-grandes-ecoles-c.p.g.e.html>.
- Études et statistiques de la Depp. Le baccalauréat 2018 – Session de juin*, <https://www.education.gouv.fr/cid132806/le-baccalaureat-2018-session-de-juin.html>.
- Les grands principes du système éducatif*, <https://www.education.gouv.fr/les-grands-principes-du-systeme-educatif-9842>.
- L'éducation nationale en chiffres 2021*, <https://www.education.gouv.fr/l-education-nationale-en-chiffres-2021-324545>.
- L'éducation nationale en chiffres, édition 2020. Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance*, <https://www.education.gouv.fr/l-education-nationale-en-chiffres-2020-305457>.
- L'éducation nationale en chiffres 2018. Ministère de l'Éducation nationale*, <https://www.education.gouv.fr/cid57111/l-education-nationale-en-chiffres.html>.

- Le Bulletin officiel de l'éducation nationale, Circulaire n° 2017-053 du 23-3-2017, Baccalauréat. Préparation, déroulement et suivi des épreuves, Menesr – dgesco a mpe*, https://www.education.gouv.fr/pid285/bulletin_officiel.html?cid_bo=114709.
- Note d'information n° 18.18: Le baccalauréat 2018, session de juin, Deep*, https://cache.media.education.gouv.fr/file/2018/76/6/depp-ni-2018-18-18-le-baccalaureat-2018-session-de-juin_982766.pdf.
- Programme du cycle 3. En vigueur à compter de la rentrée de l'année scolaire 2018-2019*, http://cache.media.eduscol.education.fr/file/programmes_2018/20/2/Cycle_3_programme_consolide_1038202.pdf.
- Programme du cycle 4. En vigueur à compter de la rentrée de l'année scolaire 2018-2019*, http://cache.media.eduscol.education.fr/file/programmes_2018/20/4/Cycle_4_programme_consolide_1038204.pdf.
- Résultats du Rapport 2017 de l'Observatoire National de la petite enfance*, https://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/DCom/Presse/Communiqu%C3%A9s%202018/R%C3%A9sultats_%20Rapport%202017_Observatoire_%20national_petite%20enfance%2023jan2018.pdf.
- Résultats de la session de juin du baccalauréat 2018*, <https://www.education.gouv.fr/cid132822/resultats-de-la-session-de-juin-du-baccalaureat-2018.html>.
- Repères et références statistiques (enseignement, formation, recherche) 2018*, Ministère de l'Éducation nationale, https://cache.media.education.gouv.fr/file/RERS_2018/28/7/depp-2018-RERS-web_1075287.pdf.
- Statistiques – publications annuelles – Edition 2020, Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance*, https://cache.media.enseignementsup-recherche.gouv.fr/file/2020/43/5/reperes_et_references_statistiques_2020_1316435.pdf.